MEVLÂNÂ HÂLİD-İ BAĞDÂDÎ VE HÂLİDÎLİĞİN BİNGÖL VE ÇEVRESİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

(ULUSAL SEMPOZYUM)
04-05 MAYIS 2017 BİNGÖL

ESER ADI : **MEVLÂNÂ HÂLİD-İ BAĞDÂDÎ VE HÂLİDÎLİĞİN BİNGÖL VE ÇEVRESİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ**

DÜZENLEYEN : BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ

EDİTÖR : Prof.Dr. Orhan BAŞARAN

DİZGİ/KAPAK : Şemal Medya Tasarım Ofisi

BASIM YERİ : Sadık Daşdöğen–Berdan Matbaacılık
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit.
C Blok No: 215–216, Topkapı / İstanbul
Tel: (0212) 613 12 11

BASKI : 1. Baskı: Aralık 2017

ISBN : **978-605-65457-5-7**

© 2017 Bingöl Üniversitesi Rektörlüğü
Bu eserin tüm yayın hakları Bingöl Üniversitesi Rektörlüğüne aittir. Kurumun yazılı izni olmaksızın, tamamen ya da kısmen basılamaz, çoğaltılamaz ve elektronik ortama taşınamaz.
Bu kitapta yer alan yazıların dil, bilim ve hukuk açısından sorumluluğu yazarlarına aittir.

BİNGÖL VE ÇEVRESİNDE HÂLİDÎLİK

Mehmet Şirin AYİŞ*

Giriş

Çapakçur ve çevresi, tarihte Hititler, Urartular, Asurlular, Persler, Büyük İskender ve Bizans gibi pek çok devletin hâkimiyetinde kalmış, Malazgirt Zaferi'nden sonra ise Selçuklular, Eyyubiler, Akkoyunlular, Safevîler ve en son Yavuz Selim döneminde Osmanlı hâkimiyetine geçmiştir. XIX. yüzyılın ikinci yarısında eyaletlerin kaldırılmasından sonra Bitlis vilâyetinin Genç sancağı içinde yer alan Çapakçur, aynı adı taşıyan kazanın merkezi olmuştur 1945 yılına kadar şehrin adı (Çapakçur) ile merkez olduğu ilin adı (Bingöl) ayrı iken 1945'te şehrin adı Bingöl olarak değiştirilmiştir.

Çapakçur ve çevresinin İslam dini ile tanışması, bir görüşe göre Hz. Ömer döneminde İyaz b. Ganm'ın başkumandanı olduğu Cezire ordusunun, diğer bir görüşe göre ise Halife Hz. Osman döneminde Habîb b. Mesleme kumandasındaki ordunun bölgeye gelmesi ile gerçekleşmiştir.

Bingöl'ün Hâlidîlik ile tanışma süreci ise Şeyh Ali Sebti ile başlar. Kendisi aslen Diyarbakırlı olup Mürşidi Mevlânâ Hâlid'in görevlendirmesi üzerine irşad hizmetlerinde bulunmak üzere Palu bölgesine gelmiştir. Palu'ya yerleşikten sonra başta Bingöl olmak üzere Palu ve çevresinde ilim ve irşad faaliyetlerine başlamış ve Bingöl çevresinden pek çok Halife edinmiştir.

Aslında Şeyh Ali Sebti, sadece Bingöl'de değil, aynı zamanda Palu, Harput, Erzurum ve Diyarbakır çevresi üzerinde de etkili olmuş bir şahsiyettir. Palu ve çevresinde yirmiden fazla halifesinin olduğu söylenir.

Bu bildirimizde, Bingöl ve çevresinde Şeyh Ali Sebti'ye intisab etmiş, kendisinden ilim tahsili ile tasavvuf ve tarikat eğitimi almış, Şeyh Abdullah Melekanî, Şeyh Ahmed el-Çanî, Şeyh Süleyman el-Kûrî, Şeyh Ahmed Halifanî, Kiğı'lı Şeyh Selim Efendi ile Şeyh Ahmet Çapakçûrî gibi zatların, hayatları ile Bingöl ve çevresindeki ilim ve irşad faaliyetlerinden bahsedilecektir. Bu amaçla evvela Çapakçur (Bingöl)'un tarihi geçmişinden kısaca bahsedilecek, daha sonra

* Yrd.Doç.Dr., Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (msirinayis@hotmail.com).

buradan hareketle İslam'ın bölgeye geliş süreci işlenecek. Ardından, bölgenin Nakşî-Hâlidî gelenek ile tanışması ve bu geleneğin Bingöl ve çevresindeki etkileri ele alınacaktır.

1. Bingöl'ün Tarihi Geçmişi

Bingöl'ün dinî ve tasavvufî hayatı ile bunun gelişme sürecini anlamak için şehrin tarihi geçmişine bakmak lazım. Zira şehirlerin ruhu, biraz da tarihi geçmişlerinde saklıdır. Bingöl hakkında bilgi veren kaynaklara göre şehir, Doğu Anadolu Bölgesi Yukarı Fırat bölümünde yer alır. Doğusu Muş, Kuzeyi Erzurum ve Erzincan, Batısı Tunceli ve Elazığ, Güneyi ise Diyarbakır İlleri ile çevrilidir. İl Merkezi, Çapakçur ovasının kuzeybatı köşesinde Murat suyuna Genç İlçesi civarında kavuşan Göynük suyunun küçük bir kolu olan Sağyer deresine hâkim bir düzlük üzerinde kurulmuştur. Sağyer deresinin vadisi içerisinde bulunan kısmı ise, şehrin eski merkezini oluşturan ve günümüzde terkedilmiş bir mahalle durumunda bulunan Çapakçur yer alır.[1]

Tarihte daha çok Amid (Diyarbekir) Erzen-i Rum (Erzurum) ve Erzincan şehirleriyle olan bağlantısı ve bu şehirlere giden stratejik yollar üzerinde bulunan Bingöl, ya da eski adıyla Çapakçur bölgesi, Hititler, Urartular, Asurlular, Persler, Büyük İskender, Selekoslar, Kommagene, Roma ve Bizans gibi pek çok devletin hâkimiyetinde kalmıştır.[2]

Bingöl'ün İslam dini ile tanışması, bir görüşe göre Hz. Ömer zamanına kadar geri götürülmektedir. İslam orduları, Hz. Ömer döneminde 636 yılında Yermuk'ta Bizans İmparatoru Heraklius'un ordularını yenince Suriye tamamen Müslümanların eline geçmiş ve Bizans Suriye'ye veda etmişti. Müslümanların, Biladü'ş-Şam olarak adlandırdıkları Suriye'yi fethetmeleri, onlara Cezire'nin, yani Yukarı Mezopotamya bölgesinin kapılarını da açmıştı. Cezire bölgesi ve bu bölgenin önemli kenti Amid (Diyarbakır)'in fethi, Erminiyye ile beraber Bingöl ve çevresinin fethini de kolaylaştırmıştı. Daha sonraki süreçte Bingöl ve çevresi İyaz b. Ğanm'ın[3] başkomutanı olduğu Cezire ordusu tarafından sulh yolu ile alınmıştır.[4]

---

1 http://www.bingolkulturturizm.gov.tr/TR,56989/ilin-cografi-konumu.html. Erişim tarihi: 01.04.2017; Metin Tuncel, "Bingöl", *DİA*, TDV. Yayınları, İstanbul 1992, VI, 183.

2 Tuncel, "Bingöl", VI, 183; Abdurrahman Acar, "Bingöl ve Çevresinde İslam Dininin Yayılması" *Birinci Bingöl Sempozyumu*, Bingöl Belediyesi Kültür Yayınları, Bingöl 2014, s. 26.

3 İyaz b. Ganm b. Züheyr el-Fihrî, hicretin altıncı senesinde Müslüman oldu. İkinci Habeşistan hicreti ile beraber Hz. Peygamberi bütün gazvelerine katıldı. İrtidat olaylarının bastırılmasındaki başarısından dolayı Hz. Ebubekir tarafından Irak'a kumandan olarak atandı. Hz. Ömer döneminde Cezire bölgesinin fethi ile görevlendirildi ve bu bölgenin tamamı onun döneminde fethedildi. İyaz ailesinin fetihten sonra Amid (Diyarbekir)'de kaldığı ve bu şehirdeki Ebu Eyyub ailesinin onun soyundan geldiği belirtilmektedir. Bkz., Asri Çubukçu, "İyâz b. Ganm", *DİA*, TDV. Yayınları, İstanbul 2001, XXIII, 498.

4 Acar, "Bingöl ve Çevresinde İslam Dininin Yayılması" s. 26; Ramazan Şeşen, "Cezîre" *DİA*,

Diğer bir görüşe göre ise Halife Hz. Osman zamanında 651 yılında Habîb b. Mesleme kumandasındaki İslâm orduları Doğu Anadolu'nun hemen hemen tamamını fethedince Çapakçur Kalesi de onların hâkimiyetine girmiş ve böylece bu günkü Bingöl ve çevresi İslam ile tanışmıştır.[5]

Bingöl (Çapakçur) ve çevresi Malazgirt Zaferi'nden sonra Selçukluların, XII. yüzyılın sonunda Eyyubilerin, XIV. yüzyılın sonlarına doğru Timur'un, XV. yüzyılın ortalarında Akkoyunluların, daha sonra Safevîler'in denetiminde kaldı. Yavuz Sultan Selim döneminde Osmanlı yönetimine geçti ve XIX. yüzyıla kadar Diyarbekir Beylerbeyliğine bağlı kaldı. XIX. yüzyılın ikinci yarısında eyaletlerin kaldırılmasından sonra Çapakçur, Bitlis vilâyetinin Genç sancağı içinde yer alan ve aynı adı taşıyan kazanın merkezi oldu. [6]

Şimdiki Bingöl şehrinin üzerine kurulduğu ve 1945 yılına kadar Çapakçur adıyla bilinen yerleşim yeri ise, Çapakçur'un üzerinde bulunduğu yol güzergâhını kontrol etmek için erken dönemlerde bir kale yeri olarak seçildiği tahmin edilmektedir. XIX. yüzyılın sonlarında Çapakçur 450 haneli küçük bir yerleşme yeri olup, nüfusu 1075 kadardır. 1945 yılına kadar şehrin adı (Çapakçur) ile merkez olduğu ilin adı (Bingöl) ayrı iken 1945'te şehrin adı Bingöl olarak değiştirildi. Çapakçur ise onun vadi içinde kalan eski kesiminin adı olarak kaldı. Bingöl nüfusu, 1935'te 961, 1940'ta 1418, 1945'te 1616, 1965'te ise 10.000'ni aşmış ve 1990'da şehrin nüfusu 41.590'a ulaşmıştır.[7]

Bu bilgiler ışığında baktığımızda, Bingöl ile ilgili iki önemli husus öne çıkmaktadır:

Birincisi, Bingöl ve çevresi ilk çağlardan bu yana nüfusunun ve iskânın seyrek olduğu bir bölge olarak göze çarpmaktadır. Bundan dolayı ilk dönem kaynakları bu bölgede önemli bir şehir yerleşmesinden söz etmezler.[8]

Dolayısıyla Bingöl'ün gelişimi daha çok komşu illere ve buralardaki büyük şehirlerin durumuna bağlı olmuştur. Buna göre geçmiş devirlerde çoğunlukla Van, Bitlis, Ahlat, Amid (Diyarbekir), Erzen-i Rum (Erzurum), Dersim (Tunceli) gibi şehirler bir beyliğe veya hükümdara baş şehir olmuş, Bingöl yaylaları ise daha çok bir otlak olarak bu beyliklere verilmiştir.[9]

İkincisi ise bölgenin İslam fetihleri dönemindeki durumuna bağlı olan hususdur. Bu açıdan baktığımızda ise, Bingöl'ün İslamlaşma sürecinin Cizre ve Diyarbakır üzerinden olduğu öne çıkmaktadır. Diyarbakır bölgesinde aynı zamanda ilk dönemlerde Hanbelî ve Malikî mezheplerinin etkisinin sürdüğünü

TDV. Yayınları, İstanbul 1993, VII, 510.

5 Tuncel, "Bingöl", VI, 183.

6 Tuncel, "Bingöl", VI, 184.

7 Tuncel, "Bingöl", VI, 184.

8 Tuncel, "Bingöl", VI, 184.

9 Acar, "Bingöl ve Çevresinde İslam Dininin Yayılması" s. 26;

görmekteyiz. Selçuklular döneminde Hanefî mezhebine doğru bir kayma baş göstermiştir, ancak Mervanîlerle beraber bölgede Şafii mezhebi yavaş yavaş kendisini hissettirmeye başlamıştır. Mervaniler devrinde Şafiiliğin yerleşmesinde Abbasi halifelerinin önemli bir rolü olduğu söylenebilir. Zira Mervanilerin hüküm sürdüğü dönemde, Bağdat'ta Şii Büveyhoğulları ile Mısır ve Suriye'deki Fatimî varlığı sebebiyle Sünni Müslümanların sığınağı olan Diyarbakır, özellikle Şafii mezhebinin de merkezi konumuna gelmiştir.[10]

Bu bilgiler, bize Bingöl'ün coğrafî konumu itibari ile neden Diyarbakır veya Erzurum vilayetleri gibi Selçuklu ya da Osmanlı döneminin ilim ve kültür merkezlerinden birisi olma şansına sahip olmadığını da göstermektedir. Bu yüzden Bingöl'ün gelişme durumu daha çok civar illerdeki gelişmelere göre şekil almıştır. Bu durum ise diğer alanlarda olduğu gibi dinî hayata da yansımış, dolayısıyla Bingöl'deki dini yaşam da buna uygun bir seyir izlemiştir.

2. Bingöl'ün Hâlidîlik İle Tanışması

Yukarıda anlatılan İslamlaşma sürecinin bir neticesi olarak Hâlidîlik de Bingöl'e Cizre ve Diyarbakır bölgesi üzerinden gelmiştir. Çünkü Hâlidîliği bu bölgeye getiren Şeyh Ali Sebti aslen Diyarbakırlı olup Mürşidi Mevlânâ Hâlid'in görevlendirmesi üzerine irşad hizmetlerinde bulunmak üzere Palu bölgesine gelmiştir. Ali Sebti, bir rivayete göre 1777 yılında,[11] bir başka rivayete göre ise 1786 yılında[12] Diyarbakır İline bağlı Bismil İlçesinin Çıhılsütûn (Kırkdirek) köyünde dünyaya gelmiştir. İlk tahsilini doğduğu yerde babasının yanında yapmış, daha sonra Diyarbakır'a giderek oranın tanınmış ve faziletli âlimlerinden ders görüp icazet almıştır.[13]

Mevlânâ Hâlid, Hindistan dönüşü Diyarbakır'a uğrayıp Şeyh Ali Sebti'ye misafir olur ve Şam halkının irşadında kendisine arkadaş olmasının, Abdullah Dehlevî'nin emri olduğunu söyler. Bunun üzerine Şeyh Ali Sebti, Mevlânâ

10 Abdurrahim Tufantoz, "Mervânîler" *DİA*, TDV. Yayınları, İstanbul 2004, XXIX, 232; Muhittin Özdemir, "Şafii Mezhebinin Doğu Anadolu Ayağı ve Bingöl Örneği", İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, S: 7, Nisan 2006, s. 350.

11 Muhammed İhsan Oğuz*, Tasavuuf Yolunda Manevî Cihad*, Oğuz Yayınları, İstanbul 1998, s.113.

12 Serdar Karabulut, *Şeyh Ali Sebitî el-Palevî*, Tibyan Yayıncılık, İzmir 2014, s. 51.

13 Oğuz*, Tasavuuf Yolunda Manevî Cihad,* 114; M. Şefik Korkusuz, *Tezkire-i Meşayih-i Amid (Diyarbekir Velileri)*, Yıldızlar Matbaası**,** İstanbul 1997, s. 76-78; Abdurrahman Memiş, *Hâlid-i Bağdâdî ve Anadolu'da Hâlidîlik*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2000, s. 198-201; Abdulcebbar Kavak, *Mevlânâ Hâlid-i Nakşbendî ve Hâlidîlik*, Nizamiye Akademi Yayınları, İstanbul 2016, s. 317; Ramazan Muslu, "Bingöllü Bir Hâlidî Şeyhi: Şeyh Ahmed Çapakçûrî", *I. Bingöl Sempozyumu*, Bingöl Belediyesi Kültür Yayınları, Bingöl 2014, s. 128-129; Sebahattin el-Çanî, *Ulemauna mine'l-Müderrisine fi'l-Karni'l-İşrîne*, Daru'r-Ravda, İstanbul 2016, s. 292; Karabulut, *Şeyh Ali Sebitî*, s. 48-52; Günerkan Aydoğmuş, *Harput Kültüründe Din Âlimleri*, Manas Yayıncılık, Elazığ 2009, s. 115; Doğu Anadolu Evliyaları, Türkiye Gazetesi Yayınları, c. 1, s. 159; Bünyami Erdem, *Şeyhü'l-Meyadini*, Örnek Ofset Ltd.Şti., Elazığ 2010, s. 176.

Hâlid ile birlikte Diyarbakır'dan ayrılır, vefatına kadar yanında kalıp yazdığı mektupları sahiplerine ulaştırmak görevi başta olmak üzere hizmetinde bulunur. Şeyhinin vefatından sonra, vasiyeti üzerine kendisine irşad için hilafet görevi verilerek bu günkü Palu bölgesine vazifeli olarak gönderilir. Ömrünün sonuna kadar bu bölgede ilim ve irşad faaliyetlerinde bulunan Ali Sebtî, 1870 yılında Palu'da vefat etmiştir.[14]

Şeyh Ali Sebti, Palu'ya geldiği ilk zamanlarda Palu halkı kendisine çok rağbet etmemiş. Ancak aradan geçen zaman içerisinde halk kendisini tanıdıkça durum değişmiş. Halkın kendisini tanıması ve ona ilgi göstermesi kısa sürede olumlu bazı sonuçlar vermiş ve pek çok kimse kendisinden tarikat dersi almaya başlamış. Bunun üzerine orada bulunan İblaşoğulları adlı aile, bu faaliyetlerinden memnun olmuş ve Şeyh Efendinin İblaşiye medresesinin başına geçmesini talep etmişler. Bu durum karşısında Şeyh Ali Efendi, medresenin başına geçmiş ve talebelere ilim okutmuş, belli bir zaman sonra da medresenin yanına bir de tekke inşa ederek kurduğu sohbet halkaları ile halkı irşada başlamıştır. Sohbet halkasına kısa zaman içerisinde birçok kişi katılmıştır. Bu şekilde kısa bir zaman içerisinde pek çok kişi kendisinden hem ilim öğrenmiş, hem de sohbetlerinden istifade edip manevi feyiz almıştır.[15] Şeyh Ali Sebti'den bu şekilde halifelik ya da feyiz alanlar da gittikleri yerlerde bu işi bir medrese-tekke etrafında devam ettirmişler, önce medreselerini kurmuşlar veya devam eden medreseler varsa bunları Hâlidî geleneğe göre yeniden dizayn etmiş ve bu şekilde medrese etrafında bir ilim ve tasavvuf anlayışı ortaya koymuşlardır. Bu yüzden Hâlidî gelenekte tekke ve medrese hep iç içe olmuştur.

Şeyh Ali Sebti, Palu'da medrese ve tekke sistemini kurduktan sonra, Palu'da başlattığı ilim ve irşad faaliyetlerini, Bingöl ve çevresine de taşımaya çalışmış, bu vesile ile Bingöl çevresini sık sık ziyaret ederek bu bölgede kendisine yardımcı olacak kimseleri arama çabasına girmiştir. Bu durumun bir sonucu olarak Bingöl'de o güne kadar bölgede ilim ve irşad faaliyetleri yapan bazı ailelerle tanışmış ve bu aileler kendisine yardımcı olmasını sağlamıştır. Bunların bir kısmı o gün için Kadiriye tarikatına mensup olan kimselerdir. Şeyh Ali Sebti, gerek Kadiriye tarikatına mensub olan aileler, gerekse de herhangi bir tarikata mensub olmadan o gün için bölgede kalsik şark medresede geleneği üzerinden ilmî tedrisat faaliyeti yürüten ailelerin Nakşibendiyye tarikatına geçmelerini sağla-

14 Oğuz, *Tasavuuf Yolunda Manevî Cihad,* 114; Korkusuz, *Tezkire-i Meşayih-i Amid (Diyarbekir Velileri)*, s. 76-78; Memiş, *Hâlid-i Bağdâdî ve Anadolu'da Hâlidîlik*, s. 198-201; Kavak, *Mevlânâ Hâlid-i Nakşbendî ve Hâlidîlik*, s. 317; Muslu, *Şeyh Ahmed Çapakçûrî*, "s. 128-129; el-Çanî, *Ulemauna mine'l-Müderrisin*, s. 292; Karabulut, *Şeyh Ali Sebitî*, s. 48-52; Aydoğmuş, *Harput Kültüründe Din Âlimleri*, s. 115; Doğu Anadolu Evliyaları, c. 1, s. 159; Erdem, *Şeyhü'l-Meyadini*, s. 176.

15 Karabulut, *Şeyh Ali Sebitî*, s. 87; Süleyman Yapıcı, *Harput Âlim Müellif ve Mutasavvıfları*, Anıl Matbaa ve Ciltevi, Ankara 2004, s. 214.

mıştır. Bu metotla başta Palu olmak üzere Bingöl, Harput, Erzurum ve Diyarbakır çevresinde etkili olmuş, pek çok kimse kendisinden istifade etmiş ve birçok halife yetiştirmiştir.

3. Bingöl'ün Hâlidî Şeyhleri

Çalışmamızın bu kısmında, Şeyh Ali Sebti'nin Bingöl ve çevresindeki halifelerinden, Şeyh Abdullah Melekanî, Şeyh Ahmed el-Çanî, Şeyh Süleyman el-Kûrî, Şeyh Ahmed Halifanî, Kiğı'lı Şeyh Selim Efendi ile Şeyh Ahmet Çapakçûrî gibi zatların hayatları ve bölgedeki ilim irşad faaliyetleri hakkında bilgi verilecektir.

3.1. Şeyh Abdullah Melekanî (ö. 1878)

Melekan, günümüzde Solhan ilçesinin sınırları içerisinde yer alan bir köydür. Aile, "Male Kal" isimli bir âlimin neslinden gelmektedir. Male Kal'ın esas adı Molla Mustafa'dır. Kal, mahalli lehçede ermiş ve seçkin kişi anlamına gelmekte olup, tıpkı Türkçe 'deki "Dede" unvanı gibi ilim ve irfan sahibi zatlara denir. Male Kal ailesi, Nakşibendiyye tarikatı ile tanışmadan önce de bölgede ilmî faaliyetleri olan, hayatlarını ibadet, zühd ve takva çerçevesinde yaşayan bir ailedir. Aile, ilim ve ahlak bakımından da çevrelerinde örnek kimseler olarak yaşamışlardır. Şeyh Abdullah Efendi, Male Kal'ın altıncı kuşaktan torunlarındandır. O da diğer kardeşleri gibi medrese tahsili görmüş, bölgede bilinen şekli ile molla olarak hayatını devam ettirip el emeği ile geçinen bir kimsedir. Kendisi aynı zamanda toplumda mütevazı ve takva sahibi bir zat olarak tanınmıştır. O güne kadar çevrelerinde ilmî faaliyetleri ile tanınan ve bilinen aile, Şeyh Abdullah Efendi'nin Şeyh Ali Sebti ile tanışması sonrasında yeni bir sürece girmiştir. Aile, yeni süreçte artık Şeyh Ali Sebti ile beraber bölgede Hâlidî-Nakşî geleneğin temsilcisi olarak ilmî tedrisat ile tasavvuf ve tarikat hizmeti de yapmaya başlamıştır.[16]

3.1.1. Şeyh Ali Sebti ile Tanışması

Şeyh Ali Efendi, tarikatını yaymaya başladığı dönemde zaman zaman Solhan ilçesinin Meneşkut yöresine ziyarete gider. O sırada bölgenin ileri gelen beyleri Ali Efendi için sıradan bir derviştir diye iltifat etmeyerek o zatın bu yörede dolaşmasını istemezler. Şeyh Ali Sebti, bu ziyaretlerinin bir tanesinde Melekan köyünde Molla Muhammed ismindeki bir zata misafir olur. Ev sahibi ile misafir konuşurlarken o arada içeriye biri girer. Şeyh Efendi içeri giren zatın kim olduğunu sorar. Molla Muhammed de kardeşim Molla Abdullah'tır işten geliyor diye cevap verir. Şeyh Ali Efendi kalkar ve kendisi ile kucaklaşıp, Molla Abdullah biz seninle en son nerede buluşmuştuk der. Molla Abdullah da Genç ilçesinin Sivan bölgesindeki Kelahsi köyünün camisinde diye cevap verir. Bunun üzerine ev sahibi Molla Muhammed "Bizim Abdullah bu güne kadar

16 Hüseyin Abdullah Akdeniz, *Melekan Şeyhleri*, İtaki Kitabevleri, Malatya 2009, s. 12-20.

komşu olduğumuz Hazarşah komunu bile geçmemiştir diyerek hayretini ortaya koyar. Şeyh Ali Efendi ile Molla Abdullah bir süre sohbet ederler. Kendilerini dinleyen Molla Muhammed, konunun Nakşibendiyye tarikatı etrafında ilim ve irşad faaliyetlerinde bulunma meselesi olduğunu anlayınca o da bu tarikata sempati duyar ve kendilerine yardımcı olmaya karar verir.[17]

3.1.2. İrşad Faaliyetleri

Aslında Şeyh Ali Efendi ile Melekanlı Molla Abdullah Efendinin buluşması, bölgede Nakşibendiyye tarikatının yayılması için bir dönüm noktası teşkil eder. Melekanlı Molla Abdullah Efendi'nin yetişkin ve ermiş olması, Nakşibendiyye tarikatına layık bir mürşid olabilme kabiliyetine sahip olması, ayrıca çevresinde bilinen saygın bir aileye mensub olması Şeyh Ali Sebti'yi çok sevindirmiştir. Zira Abdullah Efendi'nin, kendisine intisab etmesi ile tarikatın bu memlekete yayılması artık daha kolay bir duruma gelmiştir. Şeyh Abdullah Efendi'yi tarikat icazeti ile onurlandıran Şeyh Ali Efendi, artık müridi ve halifesi ile beraber irşad hizmetlerine başlar. Tanınmış bir aileye mensub olan Şeyh Abdullah Efendi'nin desteği ile Meneşkut ve civar yörelerdeki halk itiraz etmeden Nakşibendiyye tarikatına intisab etmeye başlarlar. Daha sonra bu iki mürşid, Boğlan köyü kenarında bulunan ziyaret havuzu mıntıkasında çadırlarını kurarak burayı irşad merkezi haline getirirler. Civar köylerde bulunan halk da buraya gelerek tarikata intisab etmeye başlar ve kısa bir süre içerisinde Meneşkut ve civarı Nakşibendiyye tarikatının nüfuzu altına girer. Bu iki mürşid zat sadece bu yöre ile yetinmez, zaman içerisinde Muş mıntıkası başta olmak üzere Bulanık, Malazgirt, Ağrı ve Erzurum mıntıkasının büyük bir kısmını defalarca dolaşarak irşad hizmetinde bulunurlar.[18]

Şeyh Ali Efendi ile Şeyh Abdulah Efendi bölgede beraber irşad hizmetleri yaparken, zaman zaman bölgenin ileri gelen medrese âlimleri ile ilmi münazaralar da yapmışlardır. Bu münazaralardan bir tanesi de o zamanlar Doğu Anadolu bölgesinin meşhur bir âlimi olan Molla Resul Sipkî ile olur. Molla Resul Efendi, şeriatın Müslümanlar için yeterli olduğunu, dolayısıyla tarikata gerek olmadığını söyler. Tarikat şeyhleri ise tarikatın şeriat ile amel etmekten başka bir şey olmadığını söylerler. Daha sonra tarikat şeyhleri Molla Resul Efendi tarafından kendilerine sorulan her soruya cevap verdikten sonra Molla Resul Efendiye bir konuyu açıklamalarını isterler. Molla Resul açıklanması istenen konuya takılıp kalınca durumu anlar ve tarikat şeyhlerinin haklılığını kabul eder. Molla Resul Efendi gibi bir âlimin Nakşibendiyye tarikatına karşı gelmekten vazgeçip, tarikat yolunun gerekliliğini kabul etmesi bölgede çok ciddi ve olumlu neticeler meydana getirmiştir. Bu durumun bir sonucu olarak da Nakşibendiyye tarikatı, bir taraftan Şeyh Ali Sebti ve halifeleri, diğer taraftan Seyyid

17 Akdeniz, *Melekan Şeyhleri*, 70,71.
18 Akdeniz, *Melekan Şeyhleri*, s. 71.

Taha Nehri ve halifelerinin gayretleri ile kısa bir süre içerisinde Doğu Anadolu bölgesine yayılmıştır. [19]

3.1.3. Postnişin Olması

Şeyh Ali Sebti'nin vefatından sonra yerine oğlu Şeyh Muhammed Masum geçti. Ancak kısa bir süre sonra o da vefat etti. Bunun üzerine gerek Şeyh Ali Efendi'nin ailesi, gerekse kendisine mensub halifeleri Şeyh Ali Efendi'nin postnişini olarak Şeyh Abdullah Efendi'yi kabul ettiler. Ancak Şeyh Abdullah Efendi, Palu'ya gitmek yerine irşad hizmetlerini Melekan köyünden devam ettirmiş, şeyhinin vefatından sonra irşad için kendisi ile beraber uğradıkları yerlerdeki bütün mürid ve mensublarını ziyaret etmiş ve onlara sahip çıkmıştır. Şeyh Abdullah Efendi, büyük bir ilim sahibi ve aynı zamanda da müridi olan Seyda Şeyh Ömer Efendi ile beraber bölgedeki ilim ve irşad faaliyetlerine devam etmiş ve pek çok halife yetiştirmiş. [20]

3.1.4. Bilinen Halifeleri

1- Şeyh Mahmud Efendi (Şeyh Abdullah'ın ağabeyi Molla Muhammed'in oğlu)

2. Seyda Şeyh Ömer (Mala Kal ailesinden)

3. Seyda Şeyh Hasan (Seyda Şeyh Ömer'in kardeşi)

4. Seyda Mola Evliya (Haciyan köyünden)

5. Seyda Molla Feyzullah (Haciyan köyünden)

6. Şeyh Ahmed (Halifan köyünde)

7. Halife Efendi (Kurtuzi mıntıkası Geylan Köyünden)

8. Seyda Molla Musa (Kurtuzi mıntıkası Geylan Köyünden)

9. Seyda Molla Yusuf (Varto Rındaliyan Köyünde)

10. Şeyh Ahmed (Muş Ğaziyan Köyünden)

11. Şeyh Hüseyin (Muş Göl köyünden)

12. Şeyh Hacı Haydar (Varto Kers köyünden)

13. Şeyh Mahmud Efendi (Şeyh Ali Sebti'nin oğlu, Hınıs Kolhisar tekkesinin kurucusudur.) [21]

3.1.5. Melekan Ailesi Osmanlı-Rus Harbinde

Şeyh Abdullah Efendi, sadece müritlerini eğiterek onları evrad ve zikirle iyiliklere yöneltip, kötülüklerden sakındırmakla kalmamış, aynı zamanda Nakşibendiyye tarikatının geleneğinde var olan Müslümanlara ve İslam topraklarına yönelik saldırıların bertaraf edilmesi içinde de mücadele etmiştir. 1877 Osmanlı-Rus savaşında Rus Ordusu Doğu Anadolu bölgesine saldırınca, zayıf düşmüş Osmanlı ordusuna yardım etmek için çeşitli aşiretler de birliklerini kurarak sa-

19 Akdeniz, *Melekan Şeyhleri*, s. 72,73.
20 Akdeniz, *Melekan Şeyhleri*, s. 80.
21 Akdeniz, *Melekan Şeyhleri*, s. 85-86.

vaşa katılırlar. O esnada Şeyh Abdullah Efendi ağır bir hastalığa yakalanmış ve yataktadır. Bu durumu öğrenince yeğeni ve aynı zamanda kendisinden sonra tarikatın postnişini olacak olan Şeyh Mahmut Efendi'ye müritleri ile beraber savaşa katılmalarını emreder. Bunun üzerine Şeyh Mahmud, müritlerini toplar ve düşmanla savaşmak üzere Kars vilayetine giderek harbe katılır. Şeyh Mahmud Efendinin savaşta olduğu bir dönemde hasta yatağında yatmakta olan Şeyh Abdullah Efendi, bir gün yanına halifelerinden Melekanlı Şeyh Hasan Efendiyi çağırarak: "Sayın deresinin tepesine çık, (Bu tepe Melekan Köyünün Doğusuna düşer) Mahmud, askerleri ile birlikte düşman çemberine düşmüştür, durumunu öğrenmek için bir bak da gel" der. Bunun üzerine Şeyh Hasan hiç tereddüt etmeden hemen kalkıp o tepeye doğru yürürken, orada bulunan bazı kimseler: "Şeyh Abdullah Efendi ağır hastadır, olabilir ki şuuru yerinde değildir" diyerek Şeyh Hasan Efendiyi geri çevirmek isterler. Ancak Şeyh Hasan: "Siz bu duruma karışmayın" diyerek, Şeyh Abdullah Efendinin emrini yerine getirmek üzere tepeye doğru yürümeye devam eder. Kısa bir süre sonra Şeyh Abdullah Efendi: "Mahmud ve arkadaşları düşman çemberinden kurtulmuştur, Hasan'a söyleyin geri dönsün" der ve Şeyh Hasan geri döner. Daha sonra savaş bitip Şeyh Mahmut Melekan köyüne döndüğünde kendisine bu durum anlatılınca olayın aynen vaki olduğunu hem kendisi, hem de yanında bulunan müritleri tasdik ederler.[22]

3.1.6. Bazı Meziyetleri

Şeyh Abdullah Efendi, olumsuzluklara karşı hiddetlenmeyen, halim, selim, dünyaya, dünya malına kıymet vermeyen ve dünyalık olarak da arkasından hiçbir miras bırakmayan bir kişiliğe sahipti. Dünya malına karşı tutumu ile ilgili şöyle bir olay anlatılır: Masala çayı civarında "Tatıkan" mevkii diye tanınan bu günkü Melekan köyüne ait kom ve araziler, Göv Köyü mülkiyetindeyken, Göv Köyü halkı, adı geçen arazinin mülkiyetinden alakalarını keserek, buraları hibe yoluyla Şeyh Abdullah Efendiye devrettiler. Kendileri ise Murat Nehrinin diğer yakasında bulunan köy ve arazilerine döndüler. Dünya malı ve mülkünde gözü olmayan Şeyh Abdullah Efendi, söz konusu araziyi bütün Melekan Köyü halkına, köy ortak malı olarak vakıf yolu ile devretmiştir.

Yine aslen Yekmal köyünün yaylası olan ve Şerafeddin Yaylalarının en güzeli olan Kandil yaylası, Yekmal köyü harabe olunca köy halkı tarafından, hibe yolu ile Şeyh Abdullah Efendinin mülkiyetine devredilir. Dünya malında gözü olmayan Şeyh Efendi, o güzel yaylaları kendi şahsının mülkiyetinden alıp, Melekan köyü yaylası olarak köy halkına vakfeder. Dünyaya karşı tutumu ile ilgili buna benzer daha pek çok hadise vardır.[23]

Şeyh Abdullah Efendinin meziyeti ile ilgili anlatılan bir başka husus ise şudur: Abisi Molla Muhammed'in genç yaştaki oğlu Şeyh Mahmud için Boğ-

22 Akdeniz, *Melekan Şeyhleri*, s. 87-89.
23 Akdeniz, *Melekan Şeyhleri*, s. 81.

landaki ağalardan birisinin kızını nişanlarlar. Bu kız, nişanlı olmasına rağmen, Çapakçur beylerinden birisi ile kaçar. Bu durumu öğrenen Molla Muhammed hiddetlenerek Çapakçur beylerine saldırmak üzere maiyetini toplar. Bunun üzerine Şeyh Abdullah Efendi abisini teskin etmeye çalışır ve şöyle der: "Bak abi, henüz hayatta olan manevi bir babamız var. Durumumuzu, bu babamıza danışıp, ona göre hareket edelim" diye ricada bulunur. Bunun üzerine Şeyh Ali Sebti Efendiye durumu anlatan bir mektup yazarlar. Şeyh Ali Efendi, cevabî mektubunda Kur'an-ı Kerim'in "**Kötü kadınlar kötü erkeklere, kötü erkekler ise kötü kadınlara; temiz kadınlar temiz erkeklere, temiz erkekler de temiz kadınlara yaraşır**"[24] mealindeki ayetini gönderir. Cevabi mektuptaki bu ayeti okuyan Şeyh Abdullah Efendi, abisi Molla Muhammed'e dönerek şöyle der: "Bu mektuptaki ayet ile Şeyh Ali efendi, kızı Âmine hanımı, oğlunuz Mahmuda verdiğini işaret etmektedir. Böylece Molla Muhammed saldırı ve kavgadan vazgeçer. Bunun üzerine Amine hanımı nişanlamak üzere Palu'ya gidilir ve nişan yapılır. Melekanlı İkinci Şeyh Abdullah Efendi gibi bir zat bu hanımdan dünyaya gelir. Bu olay ile Şeyh Abdullah Efendinin, iki büyük meziyeti ortaya çıkmış olur. Birincisi, Ayet-i Kerimeden çıkardığı bu derin mana ve anlam, ikincisi ise olası bir kötülüğün önüne geçmiş olmasıdır. [25]

Şeyh Abdullah Efendi, yaşadığı bölgede, gerek Müslümanların kendi aralarında, gerekse de Müslümanlar ile Ermeniler arasında, sulh, sükûnet ve adaleti yerleştirerek herhangi bir olumsuzluğa meydan vermeden müdahale eder ve olayları yatıştırırdı. Özellikle bölgedeki aşiretler arasında meydana gelen kavga ve cinayet olaylarına müdahale ederek olayları yatıştırır, insanların arasında çıkabilecek olumsuz durumların meydana gelmemesi için çaba sarf ederdi.[26]

3.1.7. Vefatı

Şeyh Abdullah Efendi, vefatından kısa bir süre önce yerine daha önce Rus harbine katılmış yeğeni Şeyh Mahmut Efendi'yi postnişin olarak tayin etmiş ve geride hiçbir mal mülk ve servet bırakmadan Miladî 1877 yılında yaklaşık doksan yaşında vefat etmiştir. [27]

3.2. Şeyh Ahmed el-Çanî (ö. 1884)

3.2.1. Nesebi

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi Şeyh Ali Sebti bu bölgeye gelmeden önce Bingöl ve çevresinde Kadirî tarikatı yaygındı. Çan ailesi, bu tarikatın bölgedeki önde gelen ailelerinden biri konumundaydı. Aile, Şeyh Tahir el-Kadirî'nin soyundan gelmekte olup, kendilerini Seyyid olarak kabul eder ve çevrelerinde böyle bilinirler. Moğol istilası döneminde Bağdat'tan hicret etmek zorunda kaldıkları

24 Nur, 24/26.
25 Akdeniz, *Melekan Şeyhleri*, s. 83-84.
26 Akdeniz, *Melekan Şeyhleri*, s. 83.
27 Akdeniz, *Melekan Şeyhleri*, s. 86-88.

rivayet edilir. Ailenin büyüğü Şeyh Kasım Moğol istilasından sonra Abbasiler döneminde Diyarbakır'ın Silvan (Farkin) ilçesine hicret etmiş, bir müddet burada kalan aile buradan Bitlis'e geçmişler. Şeyh Kasım'ın oğulları Şeyh Tahir ile Şeyh Ali Bitlis Sancağına kadar gelmişler, Şeyh Ali Bitlis'te kalmış, Şeyh Tahir ise Çapakçur'a gelmiştir. Burada tedrisatla meşgul olan Şeyh Tahir vefatına kadar burada kalmış. Mezarı, Bingöl-Erzurum yolunun Ilıcalar mevkiinde yola yakın bir tepenin üzerindedir. Şeyh Tâhir'in tek oğlu olan Şeyh İbrahim, önce Pirfakir köyüne, ardından Çan köyüne yerleşir. Miladi 1850 tarihlerinde Çan köyünde bir camii inşa eden Şeyh İbrahim, burada ilim ve irşad hizmetleri yapar. Daha sonra Şeyh İbrahim'in oğlu Şeyh Ahmet ve onun oğlu Şeyh Eyüp aynı bölgede ilim ve irşad faaliyetlerine devam ederler. Şeyh Eyüp, aynı zamanda bir Kadirî tarikatı şeyhi olup, hem Çan, hem de Madrak köylerinde medresesi ve talebeleri varmış. İşte Şeyh Ahmed el-Çanî, Şeyh Eyüp Efendinin oğludur.[28]

3.2.2. Şeyh Ali Sebti İle Tanışması

Babasının vefatından sonra bir süre ağabeyinin yanında okuyan Şeyh Ahmed Efendi, Kadiriye tarikatına mensub olmasına rağmen Palu'da bulunan Şeyh Ali Sebti'ye intisab eder ve ilmi tedrisatı ile tasavvuf ve tarikat eğitimini ondan alır. Bunun üzerine şeyh Ahmed Efendi ailesi de kendisi ile beraber Kadiriye tarikatından Nakşibendiyye tarikatına intisab ederler.[29]

3.2.3. Evlilikleri ve Çocukları

Şeyh Ahmet Efendi, üç tane evlilik yapmış ve bu evliliklerden toplam on iki çocuğu dünyaya gelmiştir. Bunların sekizi erkek dördü ise kızdır.

Erkek evlatları:

1. Şeyh Hâlid, 2. Şeyh Mahmud (1877 Osmanlı Rus savaşına babası ile beraber katılmış ve yaralanmıştır), 3. Şeyh Eyyub (Aynı zamanda babasından tarikat hilafeti almıştır), 4. Şeyh Hasan (Birinci dünya savaşına katılmış), 5. Şeyh Hüseyin, 6. Şeyh Mustafa, 7. Şeyh Mahmud-u Kebir, 8. Şeyh Mahmud-u Sağir.

Kız evlatları:

1. Halime Hanım, 2. Âmine Hanım, 3. Rabia Hanım, 4. Fatıma Hanım.[30]

3.2.4. Bilinen Halifeleri:

1. Şeyh Eyüb el-Çanî (Şeyh Ahmed el-Çanî'nin oğludur)
2. Molla Taceddin Efendi (Kaleli köyünden)
3. Molla Bayezid Efendi (Halifan köyünden)
4. Molla İsmail Efendi Karbaşanî (Adaklı İlçesinden)
5. Molla Hasan Efendi (Kiğı İlçesinden)

---

28 el-Çanî, *Ulemauna mine'l-Müderrisin*, s. 33; Diyadin Korkutata, *Tasavvufun İçinden Gelen Yol (Şeyh Ahmed Efendi Ailesi)*, Bingöl 2016, s. 33-44.

29 el-Çanî, *Ulemauna mine'l-Müderrisin*, s. 33. Korkutata, *Tasavvufun İçinden Gelen Yol*, s. 5-30.

30 el-Çanî, *Ulemauna mine'l-Müderrisin*, s. 36-37.

6. Molla Arif Efendi (Sevkarlı)
7. Molla Abdulcelil Efendi (Fahranlı) [31]

3.2.5. Çan Ailesi Osmanlı-Rus Harbinde

Şeyh Ahmed Efendi, takriben altmış yaşlarında olduğu bir dönemde, yanında oğlu Şeyh Mahmut, halifesi Molla Arif Sevkarî, müritleri ve çevreden topladığı gönüllülerle beraber 1877 yılında Osmanlı devleti ile Rusya arasında meydana gelen savaşa katıldı. Molla Arif Efendi çevredeki aşiretlere mektuplar yazarak onları Ruslara karşı cihada teşvik etmiştir. Bingöl çevresinden Şeyh Mahmut Melekanî, Diyarbakır bölgesinden Emir Said Bey, Seyyid Sıbğatullah Arvasî'nin oğlu Şeyh Celaleddin, yine Bitlis mıntıkasından ve Seyyid Sıbğatullah Arvasî'nin halifelerinden Molla Hâlid Orekî gibi pek çok şeyh ailesi ve aşiret ileri gelenleri bu savaşa katılmıştır. Şeyh Celaleddin ile Molla Hâlid Doğubayazıt dolaylarında şehit olurlar. Şeyh Ahmed Efendi'nin oğlu Şeyh Hâlid ise bu savaşta yaralanmıştır. Şeyh Ahmed Efendi yaralı oğlu, halifesi, müritleri ve sevenleri ile beraber bu savaştan döndükten sonra ilk iş olarak Çan köyünde bir mescit inşa eder. 1914'te Birinci Dünya Savaşı patlak verince Şeyh Ahmed el-Çanî'nin oğlu Şeyh Eyyûb Efendi, Az, Nakşan, Sekaran aşiretlerinden oluşan gönüllü milis alayını kurarak Rus cephesinde üç yıl boyunca büyük fedakârlıkla cihat etmişlerdir. Bu cihada, Şeyh Ahmed el-Çanî'nin diğer oğlu Şeyh Hasan Efendi ve torunları Şeyh Hamza, Şeyh Zülküf, Şeyh Maruf, Şeyh Muhyeddin gibi eli silah tutan birçok kişi katılmıştır.[32]

3.2.6. İrşad Faaliyetleri

Şeyh Ahmed Efendi'nin, Bingöl'ün Genç İlçesi sınırlarında bulunan Zıkti mıntıkası ile sıkı bir münasebeti vardı. Her sene o bölgenin bütün köy, mezra ve yerleşim yerlerini gezer ve kendilerini irşad ederdi. Zaman zaman Kiğı ve Sancak bölgelerine meşakkatli yolculuklar yapmak suretiyle buralarda da irşad faaliyetlerinde bulunmuştur. Şeyh Ahmed Efendi, Çapakçur ovasında bulunan hemen bütün aşiretleri gezmiş, onlarla beraber yaşamış, İslam dininin emir ve yasakları konusunda kendilerine yardımcı olmuştur. Şeyh Ahmed Efendi, yaşadığı dönemde fakir ve kimsesizlerin adeta barınak ve sığınağıydı. Çan ailesi Şeyh Ahmed Efendi'nin vefatından sonra da uzun yıllar bölgede ilim ve irşad faaliyetlerine devam etmişlerdir. [33]

3.2.7. Bazı Meziyetleri

Şeyh Ahmed Efendi, zaman zaman irşad görevlerine çıkar, bu seyahatleri bazen günlerce sürerdi. Yine bir gün irşad amacıyla Sancak nahiyesinin Lek köyüne uğrar. Şeyh Efendinin geleceğini duyan nahiye halkı köyde toplanır.

---

31 el-Çanî, *Ulemauna mine'l-Müderrisin*, s. 38-39.

32 el-Çanî, *Ulemauna mine'l-Müderrisin*, s. 38; Aynı müellif, *Çan Şeyhlerinin Tasavvuftaki Yeri ve Konumu*, s. 5, http://www.elcanihoca.com/yayinlar/CanSeyhleri.pdf. Erişim tarihi: 12.07.2017.

33 el-Çanî, *Ulemauna mine'l-Müderrisin*, s. 42.

Şeyh Efendi, hatme ve zikir halkasından sonra bahar mevsiminin ovayı güzellik ve yeşilliklerle bürümüş olduğunu seyrederken, "Ya Rabbe'l-Âlemin, Kadir ve Hâkim olan zatınız şu ovayı ne kadar güzel ve harikulade yaratmış. Yüce zatınıza hamd ve senalar olsun" diye dua eder. Bunun üzerine ovanın sahibi, Hüseyin Ağa'nın oğlu, Tayyar Ağa, Şeyh Efendinin güzelliğini methettiği ovanın yarısını hibe etmek ister. Şeyh Efendi kendisine teşekkür eder ve bu hibeyi kabul etmez. Tayyar Ağa ısrar edince, Şeyh Efendi, elindeki tesbihi göstererek: "Tayyar Ağa, benim şu dünyada mülküm, bu tesbihimdir. Bana mülk olarak bu tesbih yeter. Hakkından gelebilirsem ne ala" der.[34]

Şeyh Ahmed Efendinin, takvası ve fazilet ile ilgili olarak anlatılan bir başka olay ise şu şekilde cereyan etmiştir. Şeyh Efendinin külliyesi, su kaynağına hem çok uzak, hem de çeşmenin yolu biraz sarp ve yokuş imiş. Yani o günün şartlarında köyde bulunan çeşmeden su getirmek hayli meşakkatliymiş. Şeyh efendinin eşi Balkısa Hanım, köyün çeşmesinin uzak olduğunu, cami ve medresenin suyunun da fazla olduğunu, dolayısıyla cami ve medrese suyundan bir musluğun eve bağlanmasını taleb eder. Şeyh Ahmed Efendi bu teklifi asla kabul etmez ve buna cevaz vermez. Bunun üzerine Şeyh Efendi, istihare namazını kılar ve ertesi gün evin yakınında bulunan bir yerin eşilmesini ister. Yüce Allah'ın müsaadesi ile buradan su çıkar ve evin su ihtiyacı buradan karşılanır. Bu çeşme, günümüzde hala akmakta olup, Efendi çeşmesi olarak bilinir.[35]

3.2.8. Vefatı

Şeyh Ahmet Efendi, miladî 1884 yılında Çan Köyünde vefat etmiştir. Vasiyeti üzerine Kiğılı Şeyh Selim Efendi kendisini yıkamış, kefenlemiş, namazını kıldırmış ve defnetmiştir. Kabri, vefat ettiği köyde olup üzerine bir kubbe yapılmıştır.[36]

3.3. Şeyh Ahmed Halifanî (ö. 1894)[37]

3.3.1. Nesebi

Şeyh Ahmed Halifanî, 1805 yılında eski ismi Kanireş olan şimdiki Karlıova İlçesinin Halifan köyünde doğmuştur. Halifan ailesi çevrede ilim ve edeb konusun-

34 Korkutata, *Tasavvufun İçinden Gelen Yol*, s. 15-16.

35 Korkutata, *Tasavvufun İçinden Gelen Yol*, s. 17-18.

36 el-Çanî, *Ulemauna mine'l-Müderrisin*, s. 38.

37 Şeyh Ahmed Halifanî ile ilgili bu bilgiler, aynı zamanda Bingöl Üniversitesi Rektörlüğünde idari personel olarak görev yapan Şeyh Ahmed Halifanî'nin torunlarından Sayın Faruk Yolcu ile yaptığım söyleşi sonucu tarafıma yazılı olarak verilmiştir. Kendim 2006-2012 yılları arasında Erzurum Çat İlçe Müftüsü olarak görev yaparken Parmaksız köyünde Şeyh Emin Efendi'ye ait mezarı bizzat gördüm. Mezar caminin içerisinde son cemaat mahallindedir. Yine Çat ilçesinin Karlıova sınırına yakın köylerin bir kısmı hala kendilerini Halifan ailesinin müntesipleri olarak kabul ederler ve kendi aralarındaki bir kısım dava ve anlaşmazlıkları bu ailenin ileri gelenlerinin eliyle çözmeye çalışırlar. Şeyh Ahmed Halifanî'nin hayatı ile ilgili buna benzer bilgiler için bkz., el-Çanî *Ulemauna min el-Müderrisin*, s. 50-52.

daki hassasiyetleri ve bu konuda örnek olmaları ile bilinirlerdi. Bu yüzden Şeyh Ahmed Efendi, adeta bir ilim ve hikmet ocağında terbiye gördü ve büyüdü.

Şeyh Ahmed Efendinin nesebi şu şekildedir: Şeyh Ahmed, Şeyh Mikail'in, Şeyh Mikail, Şeyh Yakub'un, Şeyh Yakup, Şeyh Cami'nin, Şeyh Cami, Şeyh İbrahim'in, Şeyh İbrahim ise Hacı Halife'nin oğludur. Aile, kendilerini Seyyid olarak kabul eder ve çevrelerinde böyle bilinirler. Ahmed Efendi'nin büyük dedesi Hacı Halife, küçük yaşta ilim tahsili için Halifan Köyünden ayrılır ve artık geri dönmez. Muhtelif medreselerde eğitim görür ve en son Bağdat'ta Şeyh Abdulkadir Geylani (k.s.) ekolünden gelen Kadirî medreselerinde ilmini tamamladıktan sonra icazetnamesini alır. İlmî tedrisatını ikmal ettikten sonra, ilim ve irşad faaliyetlerinde bulunmak üzere mürşidi tarafından Muş'un Bulanık İlçesi mıntıkasına görevlendirilir. Şeyh Efendi, Bulanık İlçesine geldikten sonra İlçeye bağlı Ğergis Köyünde medresesini kurar. Bir yandan müderrislik yaparken diğer taraftan da irşat faaliyetlerinde bulunur.

Şeyh Ahmed Efendi, ilim ve irşad faaliyetlerine devam ederken zamanla çocuklarını da yetiştirir ve icazet verdiği iki oğlunu kendi köyü olan Gorıla'ya gönderir. Küçük yaşta köyden ayrılan Hacı Halife'nin iki oğlu, Abdurrahman Halife ile kardeşi İbrahim Halife babalarının köyüne dönerler. Tasavvuf ta icazet alanlara Halife dendiği için civardaki köylerden bunu duyan herkes her iki halifenin köyü anlamında Halifan demeye başlar ve o tarih ten sonra köy, Arapça 'da iki halife manasına gelen Halifan adını alır. Halifan'a gelen Abdurrahman Halife ve kardeşi İbrahim Halife, burada medreselerini kurup, hem ilmî tedrisat, hem de irşat faaliyetlerinde bulunurlar. Bu şekilde Halifan köyünde medrese geleneği çok uzun yıllar devam eder ve bu sayede burada çok büyük âlimler yetişir. İşte Şeyh Ahmed Halifanî, yukarıda da ifade edildiği gibi, Halifan köyünde Şeyh Abdurrahman ile beraber medrese kurup ilmi tedrisat yapan Şeyh İbrahim Efendinin oğludur.

3.3.2. Şeyh Ali Sebti İle Tanışması

Halifan ailesi, önceleri Kadirî tarikatına mensup iken, Şeyh Ahmed Halifanî, Şeyh Ali Sebti'ye intisab etmek suretiyle Nakşibendiyye tarikatına geçer. Şeyh Ahmet Efendi, ilim tahsilini ve tasavvuf eğitimini Şeyh Ali Sebti'den alır. İcazetnamesini ise, Şeyhin talebi üzerine aynı zamanda kendi Halifesi olan Melekanlı Şeyh Abdullah Efendi verir. Şeyh Ahmed Efendi icazetnamesini aldıktan sonra köyüne döner ve kendi medresesini kurar. Bir yandan medresede ilim tedrisatı yapar, diğer yandan mürşidi tarafından belirtilen Yukarı Göynük, Kanireş (Karlıova), Kortizi, Şuşar, Tekman, Hınıs, Çat, Korti, Lezgi ve Karayazı mıntıkalarında irşad yapar ve pek çok talebe ve mürit yetiştirir.

3.3.3. Bilinen Halifeleri

1. Şeyh Derviş Efendi (Halifanlı),
2. Şeyh Sait Efendi (Halifanlı),
3. Seyda Molla Yusuf Efendi Karbaşanlı (Adaklı),

4. Seyyid Şeyh Hasan Efendi (Halifanlı aynı zamanda Şeyh Ahmed Efendinin oğludur.)

3.3.4. Çocukları

Şeyh Ahmed Efendinin altı oğlu vardır. Bunlar da: Şeyh Hasan Efendi, Şeyh Mahmut Efendi, Şeyh Muhammed Emin Efendi, Şehit Şeyh Abdullah Efendi, Şeyh Cami Efendi ve Şeyh Ömer Efendilerdir.

Şeyh efendinin altı oğlu da yanında medrese eğitimi almıştır. Büyük oğlu Şeyh Hasan Efendi ile Şeyh Muhammed Emin Efendi icazet mertebesine ulaştıkları halde kendilerine icazet vermemiş, nedeni sorulduğunda ise, ben bunlara icazet verirsem veraset gibi bir şey olur, eğer hak etmişlerse payları varsa muhakkak bu hakları kendilerine birileri tarafından verilecektir demiştir.

3.4.5. Halifan Ailesi Birinci Cihan Harbinde

Başta şunu belirtelim ki birinci Dünya Savaşı'nda Rus işgalinden dolayı köyünü terk etmek zorunda kalıp muhacir olan ailenin, icazetnameleri ve tüm kıymetli evrakları zayi olmuştur.

Şeyh Hasan Efendi:

Ahmed Efendi'nin büyük oğlu Hasan Efendi tasavvuf icazetnamesini Melekanlı Şeyh Abdullah Efendinin halifesi, Şeyh Mahmut Efendiden aldıktan sonra babasının medresesinde tedrisata başlamış ve aynı zamanda babasının mıntıkasında irşat görevi yapmaya başlamıştır. Bunun üzerine Sultan II Abdülhamit zamanında Aşağı Göynük bölgesine kadı olarak görevlendirilmiştir. Birinci Dünya Savaşı ortaya çıkınca, Ruslara karşı savaşmaya giderken, Karlıova'nın Kargapazarı köyünde hastalanmış, yanındakilerin ısrarları özerine geri dönmüş ve eve geldikten kısa bir süre sonra 1916'da Halifan köyünde vefat etmiştir. Kabri, babasının türbesinin bulunduğu Halifan mezarlığında meşhur söğüt ağacının dibindedir.

Şeyh Muhammed Emin Efendi:

Şeyh Ahmed Efendi'nin diğer oğlu Şeyh Muhammed Emin Efendi de Halifan köyünde doğmuş, medrese ilmine babasının yanında başlamıştır. Babasının talimatı üzerine Şeyh Ali Efendinin oğlu Şeyh Hasan Naki Efendinin yanına gitmiş, hem ilim, hem de tasavvuf icazetini ondan almıştır. Şeyh Muhammed Emin Efendi icazetnamesini aldıktan sonra Erzurum'un Tekman İlçesine bağlı Şekan köyünde medresesini kurar bir taraftan ilmî tedrisat ile uğraşırken, diğer taraftan babasının bölgesinde irşat faaliyetlerinde bulunur. Bunun üzerine zamanın yönetimi tarafından Göynük Nahiye Müdürlüğüne atanır. Birinci Dünya savaşında Rus işgali sebebiyle Halifandaki ailesi ile birlikte muhacir olurlar. Ailesini Bingöl'ün Çan köyü Megmir yaylasına getirdikten sonra kardeşi Şehit Şeyh Abdullah Efendi ile birlikte Ruslara karşı savaşmak için geri dönerler. 1916 yılı sonbaharının bir öğle vakti sonrası Karlıova'nın Göynük (Oğnut) köyü yeni yer-

leşimin bulunduğu mıntıkaya geldiklerinde karşı tepedeki bir bölük Rus askeri ile karşılaşırlar ve aralarında sıcak çatışma başlar. Şeyh Abdullah Efendi şehit olur, Şeyh Muhammed Emin Efendi ağır yaralanır, hava karardığı için düşman askerleri üzerlerine gidemez ve o gece şehit olan kardeşinin sırtına sarılarak sabahlar ve gün ağardıktan sonra da düşman askerleri tarafından esir alınır.

Şeyh Muhammed Emin Efendi, Erzurum'a götürülürken Çat İlçesindeki müritleri tarafından yüklü miktarda para ve altın karşılığında Ruslardan geri alınır. Çat'ın Başköy köyüne kaldırılarak tedavi altına alınır. Daha sonra Çat'ın kurtuluşunda oradaki müritlerini toplayarak bir milis gücü oluşturur ve milis komutanı olarak Ermenilere karşı savaşır. Ermenileri o bölgeden temizledikleri sırada o zaman doğu cephesi komutanı olarak atanan 15. Kolordu komutanı Kazım Karabekir Paşa Şeyh Muhammed Emin Efendi ve arkadaşlarının yaptıkları başarılı mücadeleden dolayı kendilerini tebrik eder. Bilahare Çat'ın Parmaksız Köyüne yerleşir, orada medresesini kurar ve tekrar irşada başlar. Çat ve bölgesinde çok büyük hizmetleri olmuştur. 1928 yılında Çat'ın Parmaksız Köyünde vefat etmiş, kabri kendisi tarafından yaptırılan Parmaksız köyü camisinin içerisinde girişte sağ taraftadır.

Şeyh Hâlid Efendi:

Şeyh Hasan Efendinin büyük oğludur. 1874 tarihinde Halifan'da doğmuştur. Medrese tahsiline çok küçük yaşlarda dedesi Şeyh Ahmed Halifanî'nin yanında başlamış, daha sonra babasından dinî ilimlerle ilgili dersler almış, bilahare Erzurum'da zamanın meşhur âlimlerinden Memiş Hoca Efendiden eğitim almış, eğitiminin kalan kısmını amcası Şeyh Muhammed Emin Efendi'nin yanında tamamlamıştır.

Medrese tahsilini tamamladıktan sonra gözlerinden rahatsızlanmış babası ve kardeşi tarafından tedavi edilmek üzere Halifan'dan önce atlarla Trabzon'a oradan da gemiyle İstanbul'a doktora götürülmüş, zamanın en iyi hekimlerine muayene ettirilmiş fakat tedavisi bulunamadığından çok genç yaşta âmâ olmuştur. Muhammed Emin Efendi'den icazetnamesini aldıktan sonra dedesi ve babasının mıntıkasında irşat faaliyetlerine başlamış, bu faaliyetler, vefatına kadar devam etmiştir. Şeyh Hâlid Efendi 1939 yılında 65 yaşında vefat etmiş, kabri, dedesi Şeyh Ahmed Halifanî'nin türbesinin yanındadır.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Şeyh Hâlid Efendi'ye aynı zamanda amcası olan Şeyh Muhammed Emin Efendi tarafından Hicri 1345 (m. 1926) yılında tarikat icazetnamesi verilmiştir. Bu icazetname, 2015 yılında İstanbul Süleymaniye Külliyesinde aslına uygun bir şekilde restore ettirilmiştir. İcazetname, Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi hocalarından Dr. Ramazan Korkut tarafından tercüme edilmiştir. İcazetnamenin el yazması hali Sayın Faruk Yolcu'nun yanında muhafaza edilmektedir.

İcazetname şöyle başlar: Şeyh Ahmed Efendinin oğlu hakir ve fakir Şeyh

Muhammed Emin, bu icazetnameyi 1345 (m. 1926) senesinde bir Cuma gününde Halifanlı Şeyh Hasan Efendinin oğlu Şeyh Hâlid için yazmıştır. Şeyh-i tarikat, Şeyh Muhammed Emin Halifanî, İmza ve Mühür.

İcazet, hamdele ve salvele ile başlar, daha sonra Şeyh Muhammed Emin Efendiye kadar Nakşibendiyye tarikatı silsilesi zikredilir. Ardından, Şeyh Hâlid'in bu icazetnabeyi hak ettiği ile ilgili şer'i deliller zikredilir, ardından Şeyh Muhammed Emin'in, Şeyh Hâlid'e nasihatleri ile biter.

İcazetnamenin son kısmı şöyle devam eder: "Bu icazetname, Allah müminleri onun feyiz ve bereketiyle kuşatsın Şeyh Hâlid'in, Tarikat-ı Aliye-i Nakşibendiyye'de zikir ve irşad telkininde bulunması için, onun te'sirini defalarca tecrübe ettikten sonra verilmiştir. Ona bu icazeti, Nakşibendiyye silsilesinin büyükleri ve bir de şeriat ve tarikat sahipleriyle istişare ettikten sonra verdim. Ona intisap eden ve onunla arkadaşlık yapan herkesin evliyaya intisap etmiş olacağına, akıllılarının ihata edemeyeceği sırlara mazhar olacağına güvence veriyorum.

Ona kitaba ve sünnete sıkı bir şekilde bağlanmasını, fırka-i naciye olan ehl-i sünnet'e tabi olarak, keşf ve vicdan ışığında insanların inanç ve itikatlarını düzeltmesini, Kur'an ehline, fakihlere ve fakirlere karşı cömert olmasını, vakarlı bir şekilde davranmasını, hoşgörülü ve güler yüzlü olmasını, eza ve eziyet vermekten uzak durmasını, kardeşlerinin hata ve kusurlarına karşı müsamahalı olmasını, küçük ve büyük ayırt etmeksizin herkesle sohbet ve arkadaşlık yapmasını, husumetten, düşmanlıktan ve tamahkârlıktan uzak durmasını, salih amellerle Allah'a yaklaşmasını ve Rabbini razı etmesini tavsiye ediyorum. Şüphesiz Allah, kendisine tevekkül edenleri ve kendisine yönelenleri zayi etmez. Kurtuluş ancak doğrulukta ve Hz. Muhammed (s.a.v.)'e tabi olmaktadır. Bunun dışında Allah Teâlâ'ya ulaşmak için başka hiçbir yol bulunmamaktadır."

İcazetnamede ayrıca Şeyh Hâlid'in, kimseden üstün olduğu zannına kapılmamasını, nefsini terbiye etmesini, kendisine karşı söz getirip götüren, onu itham altında bırakan ve ona haset ile yaklaşan kimseleri Allah Teâlâ'ya bırakmasını ve bu konuda hiçbir zorluk altına girmemesini tavsiye ediyorum. Çünkü bu tarikatın şeyhleri arasında öyleleri vardır ki, Allah Teâlâ takdir ederse, Allah Teâlâ'nın kudreti ve onların himmetiyle dağlar yerinden oynar ve yine onlar dilerse Allah Teâlâ'nın kudretiyle dağlar, en kısa zamanda yerinden sökülür fesat ve bozgunculuk yaşanmaz. Allah'a, Resulüne ehl-i beytine ve arkadaşlarına selam olsun.

3.3.6. Vefatı

Şeyh Ahmed Halifanî, bütün ömrünü sadece Allah'ın rızasını elde etmek için ilim ve irşatla geçirmiş, dünya malına ve şöhretine asla önem vermemiştir. Şeyh Efendi, 1894 tarihinde doğum yeri olan Halifan köyünde vefat etmiş, türbesi köyün eski yerleşim yerindedir.

3.4. Şeyh Süleyman el-Kurî (ö. 1887)[38]

3.4.1. Doğumu

Şeyh Süleyman Efendi, takriben Hicri 1205 (m. 1790) senesinde Bingöl merkeze 20 km. uzaklıkta bulunan Kur (Dikme) köyünde dünyaya gelmiştir. Aile, kendilerini Seyyid olarak kabul eder ve çevrelerinde böyle bilinirler. Şeyh Süleyman Efendinin Babası Mirzedin Efendidir. Mirzeddin Efendinin babası ise Arif Efendidir. Arif Efendinin ataları Bağdat veya Şam bölgesinden, Bitlis vilayetine, oradan da Çabakçur (Bingöl)'un Kur köyüne geldikleri rivayet edilir.

3.4.2. Tahsil Hayatı ve Şeyh Ali Sebti'ye İntisabı

Şeyh Süleyman Efendi'nin çocukluk yılları daha çok kendi köyünde geçmiştir. İlk tahsilini aynı zamanda âlim olan babası Mirzeddin Efendi'nin yanında yapmıştır. Daha sonra, manevi bir işaret sonucu Palu'ya gidip Şeyh Ali Sebti'nin yanında tahsil hayatına devam etmiştir. Uzun bir müddet Şeyh Ali Efendinin yanında kalan Şeyh Süleyman Efendi, medrese ilmini ikmal ettikten sonra, tarikat yoluna sülûk etmiş ve şeyhinin yanında seyr u sülûkünü tamamlamıştır.

Şeyh Ali Efendi'den hem ilim, hem de tarikat icazetnamesi alan Şeyh Süleyman Efendi, Kur köyüne geri dönmüş, buradaki medresenin başına geçmiş, bir taraftan medresede talebe okuturken, diğer taraftan da bulunduğu çevrede irşat görevi yapmıştır. Daha sonra buradan ayrılarak Uzunsavat köyüne hicret eden Şeyh Süleyman Efendi, gittiği yeni yerde önce cami, ardından da medrese yaptırarak faaliyetlerine burada devam etmiş ve bu süre içerisinde pek çok talebe ve mürit yetiştirmiştir.

3.4.3. Kur Köyün'den Ayrılışı ve Uzunsavat Köyüne Yerleşmesi

Şeyh Süleyman Efendi kendi köyü olan Kur (Dikme)'da ilmî ve tasavvufî faaliyetlerini sürdürürken köyde cereyan eden ve kendisini manen rahatsız eden bir olaydan dolayı ailesi ile birlikte Erzurum tarafına gitmeye karar verir. Önce yol güzergâhı üzerinde bulunan Göriz köyüne gider ve kısa bir zaman burada kalır. Daha sonra oradan ayrılarak Uzunsavat Köyüne geçer ve birkaç gün de burada istirahat etmek ister. Bu arada aslen Çanakkale'nin Gelibolu İlçesinden olup, Kiğı bölgesine mutasarrıf olarak gönderilmiş Hüsnü Bey isminde bir şahıs kendi arazilerinde konaklayanların kim olduğunu öğrenmek için birkaç adamını gönderir. Gelenler burada konaklayan kişinin Şeyh Süleyman Efendi olduğunu öğrenir ve durumu Hüsnü Bey'e iletirler.

---

38 Şeyh Süleyman Efendi ile ilgili bu bilgiler, Şeyh Efendinin üçüncü kuşaktan torunu Abdüsselam Akbana ile yaptığım söyleşi sonucu tarafıma yazılı olarak verilmiştir. Kendisiyle yaptığımız görüşme sonucunda elinde Şeyh Süleyman Efendi'nin hayatı ile ilgili bir çalışma olduğunu, fakat bu çalışmanın henüz bitmediğini, gerekli düzeltme ve tashihlerin henüz yapılmadığını, ancak kısa bir süre içerisinde bu çalışmayı bitirip yayınlamayı düşündüğünü söyledi. Abdüsselam Akbana, aynı zamanda te'lifatı olup "Resulullah'ın Dilinden En Güzel Dualar" isimli kitabın da yazarıdır. Kitap, Ravza Yayınları tarafından 2016 tarihinde İstanbul'da basılmıştır. Ayrıca bkz., Mehmet Şirin Ayiş, "Bingöl ve Çevresinde Hâlidîlik".

Hüsnü Bey, Şeyhi ve ailesini arazilerinden çıkarıp uzaklaştırmak için tekrar adamlarını gönderir. Şeyh Efendi ise bize müsaade edin bir haftaya kalmaz gideriz diye kendilerine cevap verir. Ancak ikinci gün Hüsnü Bey bu sefer adamları ile beraber bizzat kendisi de gelir. Hüsnü Bey ve adamları atlarının üzerinde çadıra doğru giderlerken, Şeyh Efendi çadırın dışına çıkarak onların geldiği yöne doğru elini kaldırır ve atlar oldukları yerde dururlar. Bu hadise üzerine Hüsnü Bey, Şeyh Süleyman Efendi'nin büyük bir mürşid ve keramet sahibi bir zat olduğunu anlar, Şeyh Efendi'nin yanına yaya olarak gelir ve kendisine saygı göstererek buradan gitmemesi için bu defa kendisi ısrarda bulunur. Şeyh Süleyman Efendi önce bu teklifi kabul etmez, ancak Hüsnü Bey'in ısrarı üzerine murakabe yaptıktan sonra Erzurum'a gitmekten vazgeçer ve burada kalmaya karar verir. Şeyh Efendinin bu kararı üzerine Hüsnü Bey elinde bulunan bu günkü Uzunsavat köyü ve mıntıkasını kendisine vakıf olarak hibe eder. Bu gün tapu sicil kayıtlarında Uzunsavat köyü ve mıntıkası Şeyh Süleyman Efendi ve çocuklarına vakıf olarak verilmiş olup, bu bilgiler köy senedinde de yer almaktadır.[39] Şeyh Süleyman Efendi, Uzunsavat köyüne yerleştikten sonra ilim ve irşad hizmetlerine artık bu köyde devam etmiş ve burada da kısa zaman içerisinde birçok talebe ve mürit yetiştirmiştir.

3.4.4. Bazı Meziyetleri

Şeyh Süleyman Efendi, ilmi ile amel eden, takva sahibi âlim ve fazıl bir zatmış. Az konuşur, sürekli tefekkür halinde bulunurmuş. Konuştuğu zamanda muhatabının seviyesine göre hareket eder ve yavaş yavaş konuşurmuş. Düşünmeden konuşmaz, konuştuklarını mutlaka ayet, hadis ve sûfilerin güzel sözleri ile süslermiş.

Şeyh Ali Sebti'nin yanında tahsil hayatını sürdürürken Şeyh Ali Efendi kendisine ayrı bir muhabbet beslermiş. Bunun sebebi ise Şehy Süleyman Efendi'nin genç yaşta hem âlim, hem de abid bir mertebeye ulaşmış olmasıdır. Şeyh Ali Efendi'nin kendisine olan bu muhabbetin sebebini anlamayan bazı talebeler, zamanla onu kıskanmaya başlarlar. Bunun üzerine Şeyh Ali Efendi, bir bahar mevsimi Şeyh Süleyman Efendi'ye evin damını loğlamasını (silindir) ister.[40]

Şeyh Süleyman Efendi tereddütsüz bu emri yerine getirir. Dama çıkar bacanın yanına oturur abasını başına geçirip evradını okumaya başlar. Bu arada silindir kendi kendine gidip gelerek toprak damı loğlamaktadır. Şeyh Ali

39 Abdüsselam Akbana, bu bilgilerin Türkan köyünden Hüsnü beyin torunu Sultan Bey tarafından kendilerine verildiğini belirtmektedir.

40 Eskiden evler toprak damlı olduğu için yağmur yağdığında damlardan içeriye akmasın diye gevşek olan damların üzerine taştan yapılmış bir silindir geçirilirmiş. Halk dilinde bu silindire "Loğ" denilir. "Loğ taşı" için bkz. Türk Dil Kurumu resmi web sayfası: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_ttas&view=ttas&kategori1=derlay&kelime1=lo%C4%9F. Erişim tarihi: 12.08.2017.

Efendi orada bulunan bazı talebelere gidip Süleyman Efendi'nin silindiri daha yavaş götürüp getirmesini söylemelerini ister. Dama çıkan talebeler, Süleyman Efendi'yi başında abası evradını okurken görürler. Bu arada silindir de kendi kendine gidip gelmektedir. Bu manzarayı gören talebeler hayretlerini gizleyemez ve durumu Şeyh Ali Efendi'ye bildirirler. Şeyh Ali Efendi talebelere dönerek, gördüğünüz gibi benim Süleyman'a olan muhabbetimin sebebi onun bu manevi halidir der ve belli bir süre sonra da icazetini vererek ilim ve irşad faaliyetlerinde bulunmak üzere köyüne gönderir.

Bu olaydan sonra Şeyh Süleyman Efendi, kendi köyüne döner ve burada medresenin başına geçerek vefatına kadar ilim ve irşad faaliyetleri ile meşgul olur. Şeyh Süleyman Efendi'nin vefatından sonra çocukları ve onların soyundan gelenler bölgede uzun yıllar medrese geleneği üzerinden ilmi tedrisat faaliyetlerine devam etmişlerdir.

3.4.5. Çocukları

Şeyh Süleyman Efendi'nin dört tane erkek çocuğu olmuştur. Çocuklarının tamamı yanında hem ilim tahsili yapmış, hem de tasavvuf ve tarikat dersi ve terbiyesi almışlardır. Çocukları sırayla: Şeyh Mahmut Efendi, Şeyh Muhammed Efendi, Şeyh Enver Efendi ve Şeyh Hasan Efendidir. Şeyh Mahmut Efendi'nin Türbesi Palu'nun Züver Köyündedir. Şeyh Muhammed Efendi Elazığ'ın Yığ köyünde, Şeyh Hasan Efendi Kur köyünde, Şeyh Enver Efendi ise Malatya'da metfundur.

3.4.6. Bilinen Talebeleri

Şeyh Süleyman Efendi, birçok talebe yetiştirmiştir. İsimlerini bilebildiklerimizi aşağıda zikredeceğiz:

1. Kur köyünden Şeyh Ahmet Çapakçurî,
2. Şeyh Mahmut (Oğlu)
3. Şeyh Mehmet (Oğlu)
4. Şeyh Enver (Oğlu)
5. Şeyh Hasan (Oğlu)
6. Kiğı'nın Karsini köyünden Ali Ağa
7. Şoğ köyünden Molla İsmail
8. Zağ köyünden Hacı Hasan'ın babası.

3.4.7. Vefatı

Şeyh Süleyman Efendi, 1887 tarihinde Uzunsavat Köyünde vefat emiş ve köyün mezarlığına defnedilmiştir. Kabrinin üzerine bir kubbe yapılmış olup mezarı yöre halkı tarafından hala ziyaret edilmektedir.

Şeyh Süleyman Efendi hayattayken, Uzunsavat köyünün bir gün sular altında kalacağını söyler ve bu kerameti yıllar sonra ortaya çıkar. 1992 yılında Uzunsavat köyünde baraj çalışmaları yapılır ve baraj bittikten köy mezarlık da dâhil sular altında kalacaktır. Baraj yapımı esnasında kabrin olduğu yerde birçok ola-

ğanüstü durumlar müşahede edilir. Bunun üzerin hem barajı yapan yüklenici şahıs, hem de Bingöl Su İşleri Müdürlüğü Şeyh Efendi'nin ailesi ile görüşürler ve 1998 tarihinde ailesinin de rızası ile kabri Uzunsavat Köyünün yüksek bir tepesine nakledilir.

3.5. Kiğılı Şeyh Selim Efendi (ö. 1898)

3.5.1. Doğumu

Şeyh Selim Efendi, takriben hicrî 1228 (m. 1813) tarihinde Bingöl'ün Kiğı ilçesine bağlı Aznafer (Doğankaya) köyünde dünyaya gelmiş. Babasının adı İsmail Ağa, Dedesinin adı Bekir ağadır. İlk eğitimini babasının yanında yaptı. Daha küçük yaşlarda iken önce Kur'an-ı Kerimi öğrendi, ardından da dinî ilimleri tahsil etti. Daha sonra ailesi ile birlikte Kiğı ilçesinin Haraba (Ayvadüzü) köyüne yerleşti.[41]

3.5.2. Tahsili

Şeyh Selim Efendi ilk tahsilini babasının yanında yaptı. Daha sonra babası İsmail ağa onu İstanbul'a Şeyh Ahmed Ziyauddin Gümüşhanevî'nin medresesine gönderdi. Gümüşhanevî tekkesinde belli bir süre ilim ve tasavvuf eğitimi aldı. Ardından İstanbul'dan ayrıldı ve Palu'ya gelerek eğitiminin kalan kısmını Şeyh Ali Sebti Efendinin yanında tamamladı. [42]

Şeyh Ali Sebti'den Nakşibendiyye tarikatı hilafeti alan Şeyh Selim Efendi, bir ara Çan Köyünde Şeyh Ahmed el-Çanî'nin de yanında kaldı. Şeyh Ahmed Efendi'nin en iyi dostlarından biriydi. Şeyh Ahmed Efendi cenazesini Şeyh Selim Efendi'nin kaldırmasını ve namazını da onun kıldırmasını vasiyet etmişti. Vefat ettiğinde, vasiyetine uygun olarak cenazesinin tekfin ve teçhiz işlerini yapıp cenaze namazını kıldırdı.[43]

---

41 Molla Halis Selimefendigil, *Kiğılı Şeyh Selim Efendi Divanı*, Kent Yayınları, İstanbul 2007, s. 17; el-Çanî, *Ulemauna mine'l-Müderrisin*, s. 186.

42 Ahmed Ziyauddin Gümüşhanevî, Gümüşhane'nin Emîrler mahallesinde doğdu. Babasının adı Mustafa'dır. İlim tahsili için İstanbul'a gitti. İstanbul'da bulunduğu sırada Alaca Minare Tekkesinde Trablusşam müftüsü diye meşhur olan Hâlidî şeyhi Ahmed el-Ervâdî'ye intisap etti ve kendisinden hilafet aldı. Cağaloğlu'ndaki Fatma Sultan Camii'ni tekke haline getirdi. Daha sonra hacca gitti ve hac dönüşü İstanbul'a gelmeyip üç yıl kadar Mısır'da kaldı. Tanta ve Kahire'de Nâsıriye, Câmiu'l-Ezher ve Seyyidinâ Hüseyin Camii'nde 200'den fazla talebeye hadis okuttu. Mısır müftüsü Muhammed el-Menûtî, Şeyh Cevdet, Muhammed et-Tantâvî, Şeyh Mustafa es-Sâidî ve Şeyh Rahmetullah el-Hindî'ye hilâfet verdi. Aralarında Kastamonulu Hasan Hilmi, Safranbolulu İsmâil Necâtî, Dağıstanlı Ömer Ziyâeddin, Tekirdağlı Mustafa Feyzi, Lüleburgazlı Mehmed Eşref Efendi gibi huzur dersi muhatap ve mukarrirliğine kadar yükselmiş âlimlerin de bulunduğu 116 kişiye hilâfet vererek Nakşibendiyye tarikatının Hâlidiyye kolunun yayılmasında önemli bir rol oynayan Gümüşhânevî 13 Mayıs 1893'te vefat etti ve Süleymaniye Camii hazîresine defnedildi. Geniş bilgi için bkz., İrfan Gündüz, "Gümüşhanevî, Ahmed Ziyaeddin", *DİA*, TDV: Yayınları, İstanbul 1996, XIV, 276-277.

43 Selimefendigil, *Kiğılı Şeyh Selim Efendi Divanı*, s. 17; el-Çanî, *Ulemauna mine'l-Müderrisin*, s. 186.

3.5.3. Çocukları

Şeyh Selim Efendi'nin evliliğinden sekiz tane çocuğu dünyaya geldi. Çocuklarının çoğu ilim ehli olarak yetişti. Şeyh Selim Efendi'nin irşad hizmetlerinden dolayı çocuklarının bir kısmı Bingöl'de kaldı, bir kısmı Erzurum'a hicret etti, diğer bir kısmı ise Elazığ tarafına hicret ettiler. Şimdi sırasıyla çocuklarının isimleri, onların soyundan gelen âlimleri ve nerelere hicret ettiklerine bakalım.

1. Şeyh Muhammed Efendi: Şeyh Selim efendinin en büyük oğludur. Bingöl Kiğı'da irşad görevi yapmış, kabri Haraban köyünde babasının da medfun bulunduğu aile mezarlığındadır. İki oğlu vardır. Şeyh Tevfik ve Şeyh Ubeydullah. Şeyh Tevfik, Erzurum'un Tekman İlçesine bağlı Yeşilören (Kole) köyünde fahri imamlık görevi yapmış burada vefat etmiş. Şeyh Ubeydullah ise Karayazı ilçesi Çavuşlar köyünde görev yapmış ve burada vefat etmiştir. Şeyh Tevfik'ten, Molla İhsan, Molla Necati, Şeyh Hulusî ve Şeyh Latif dünyaya gelmişler. Onlar da medrese eğitimlerini bu bölgede yapmış, yine bu bölgede din görevlisi olarak hizmet yapmışlardır.

2. Şeyh Mahmud Efendi: Bingöl Kiğı'da irşad görevi yapmış bir ara Erzurum Karayazı ilçesi Eyüpler köyünde medrese açmış burada talebe okutmuş daha sonra Bingöl'e dönmüş ve burada vefat etmiştir. Kabri Haraban köyü aile mezarlığındadır. Tek oğlu olan Şeyh Muhammed Erzurum'un Karayazı Eyüpler Köyünde uzun süre talebe okutmuş, burada vefat etmiş Kabri Karayazı Eyüpler köyündedir.

3. Şey Arif Efendi: Bingöl Kiğı'da fahri imamlık görevi yapmış ve burada vefat etmiş kabri Haraban Köyü aile mezarlığındadır. Şeyh Arif Efendinin, Şeyh Ahmed ve Şeyh Mahmud adında iki oğlu olmuştur. Çocukları Bingöl Adaklı ve Kiğı İlçelerinde görev yapmış ve burada vefat etmişler.

4. Şeyh Hasan Efendi: Erzurum Tekman İlçesinde irşad faaliyetlerinde bulunmuş ve orada vefat etmiştir. Kabri Tekman İncesu köyündedir. Beş çocuğu dünyaya gelmiş. Şeyh Feyzullah Erzurum Tekman'da görev yapmış, kabri Tekman'ın İncesu köyündedir. Şeyh Selim Erzurum Karayazı'da görev yapmış burada vefat etmiştir. Kabri, Mescitli köyündedir. Şeyh Nusrettin, Şeyh Abdullah ve Şeyh Salih Bingöl Kiğı'da görev yapmış ve burada vefat etmişler. Kabirleri Haraban köyü aile mezarlığındadır.

5. Şeyh Mustafa Efendi: Erzurum Çat İlçesinde irşad görevi yapmış ve burada vefat etmiştir. Kabri, vasiyeti üzerine Çat İlçesi Parmaksız köyünden Bingöl Yedisu ilçesine giden yol güzergâhında bulunan küçük bir tepenin üzerindedir. Çocukları, Şeyh Abdulğafur Efendi Tekman İlçesi İnceli ve Küllü köyleri ile Karayazı İlçesi Mescitli köyünde fahri imamlık yapmış ve ömrünün sonuna doğru Çat İlçesi Parmaksız köyüne gelmiş, burada vefat etmiştir. Şeyh Sebeki Efendi, Erzurum Tekman'da irşad görevi yapmış, Tekman'nın İnceli ve Düzyurt köylerinde onbeş yıla yakın imamlık yaptıktan sonra, Tekman'ın Yücepınar köyüne yerleşmiş ve ömrünün sonuna kadar buradaki medresesinde ilim ve irşad hizmetleri ile

uğraşmıştır. Kabri, Tekman'ın Yücepınar köyündedir. Şeyh Burhaneddin Efendi ise Çat ilçesinde dayılarının yanında kalmış, yirmi yıla yakın Çat İlçesinde hem Belediye başkanlığı yapmış, hem de bölgede kanaat önderi olarak kabul edilmiş ve burada vefat etmiştir. Kabri Çat İlçesi eski caminin bahçesindedir.

6. Şeyh Ali Efendi: Bingöl Kiğı'da irşad görevi yapmış, burada vefat etmiştir. Kabri, Haraban köyü aile mezarlığındadır. Tek oğlu Şeyh Abdurrezak Efendi, Elazığ Herpunk bölgesinde görev yapmış ve burada vefat etmiştir.

7. Şeyh Hüseyin Efendi: Erzurum Tekman İlçesi Çatak köyü bölgesinde fahri imamlık görevi yapmış, ardından Elazığ Kovancılar İlçesine hicret etmiş ve burada vefat etmiştir. Şeyh Hüseyin Efendinin dört çocuğu olmuştur. Şeyh Şahabettin Efendi, Erzurum Köprüköy İlçesi Mescitli, Eyüpler ve Mollamehmet köylerinde fahri imamlık yapmış, son olarak Tekman İlçesi Akçakoca köyünde medresesini kurarak burada görevine devam etmiştir. Şeyh Celaleddin Ardahan Göle İlçesi Sığıpet köyüne hicret etmiş, orada görev yapmış ve aynı köyde vefat etmiştir. Şeyh Fazlı Elazığ'da yaşamış, Tekman Çatak köyündeki akrabalarını ziyarete geldiği bir dönemde burada vefat etmiştir. Şeyh Zeki Efendi, ise Erzurum Karayazı Mescitli, Eyüpler ve Mollamehmet köylerinde görev yaptıktan sonra Tekman'ın Çatak köyüne bağlı Elbaşı mezrasına yerleşmiş ve burada görev yapmıştır. Kabri, Çatak köyündedir.

8. Şeyh Ahmed Efendi: Çocukları, Şeyh Faik ve Şeyh Hamza ile beraber Bingöl ve Erzurum çevresinde fahri imamlık görevi yapmış ve Bingöl Kiğı'da vefat etmişler.[44]

3.5.4. İrşadı

Şeyh Selim Efendi de diğer Nakşî şeyhleri gibi ilim ve irşad faaliyetlerinde bulunmuş bu amaçla özellikle Erzurum bölgesine birçok seyahatler yapmıştır. Şeyh Selim Efendi, başta Bingöl'ün Kiğı, Adaklı ve Yedisu İlçeleri olmak üzere Erzurum'un Çat, Tekman ve Karayazı bölgelerinde uzun bir süre irşad faaliyetlerine devam etmiştir. Bu amaçla kendisi daha hayattayken çocuklarının bir kısmı bu bölgeye hicret etmiş ve irşad faaliyetlerinde bulunmak üzere bu bölgelere yerleşmişlerdir. Şeyh Selim Efendi'nin yukarıda da izah edildiği gibi sekiz tane çocuğu olmuştur. Bunlardan Şeyh Muhammed Efendi, Şeyh Mahmud Efendi, Şeyh Hasan Efendi, Şeyh Mustafa Efendi ile Şeyh Hüseyin efendi ve onların çocukları Erzurum bölgesinde görev yapmışlar, Şeyh Arif Efendi, Şeyh Ali Efendi ve Şeyh Ahmed Efendi ise daha çok Bingöl ve çevresinde görev yapmışlardır.

Doğu memleketinde adet olduğu üzere hemen hemen her aile bir aşirete mensuptur. Şeyh Selim Efendi ailesi de Karbaşan aşiretine mensuptur. Bu aşiretin üyeleri genelde Bingöl'ün Kiğı ve Adaklı, Erzurum'un Çat ve Tekman ile Diyarbakır'ın Ergani İlçelerinde meskûndurlar.[45] Şeyh Selim Efendi'nin özel-

44 Selimefendigil, *Kiğılı Şeyh Selim Efendi Divanı*, s. 21-23.

45 el-Çanî, *Ulemauna mine'l-Müderrisin*, s. 186.

likle Bingöl ve çevresi ile Erzurum ve çevresindeki ilim ve irşad faaliyetleri muhtemelen biraz da bundan kaynaklanmış olabilir. Şeyh Selim Efendi böyle davranmakla aslında neredeyse unutulmuş Kur'anî bir prensibi de hayata geçirerek, ilim ve irşad faaliyetlerine "*Önce en yakın akrabanı uyar*" [46] ayetinin sırrınca, yakın çevresinden başlamak sureti ile bu görevi yerine getirmeye çalışmıştır. Bu şekilde bir hareket tarzı hem davasına hizmeti kolaylaştırmış, hem de kendisine karşı oluşan hüsnü teveccühü İslam davasına hizmette kullanmak suretiyle bölgenin dinî ve tasavvufî hayatına katkı sağlamıştır.

3.5.5. Erzincan Valisi Mehmet Zeki Müşir Paşa İle Olan Münasebeti

Şeyh Selim Efendi, Erzurum ile Bingöl arasındaki seyahatlerinde bazen Yedisu İlçesinden geçen yol güzergâhı kullanmış, bu vesile ile Bingöl Yedisu, Erzurum Çat ile Erzincan'ın Tercan İlçelerinin köylerine de uğramış ve buralarda irşad faaliyetlerinde bulunmuştur. Muhtemelen onun bu bölgedeki irşad faaliyetlerinden rahatsız olan bazı kimseler, onu, dönemin Erzincan Eyalet Valisi Mehmet Zeki Müşir Paşa'ya şikâyet ederler. Zeki Paşa, ifade vermesi için Şeyh Efendiyi Erzincan'a çağırır. İfadesini alırken, Şeyh Selim Efendi, Zeki Paşa'nın huzurunda şu beyitleri okur:

Terk edenler şöhreti insan olur,
Masivadan el çeken sultan olur,
Bu cihanın yok bekası bil yakin,
Hak buyurdu: "Külli şey'in fan olur"[47]

Zeki Paşa, Şeyh efendinin bu dörtlüğü okumasından çok etkilenir, yaptıklarından pişman olup Şeyh Efendi'den özür diler ve kendisine ikramda bulunarak onu yolcu eder.

Zeki Paşa, aradan bir yıla yakın bir zaman geçtikten sonra yanına bir gurup asker alır ve Kiğı'nın Haraban köyünde bulunan Şeyh Selim Efendi'yi ziyarete gider. Niyeti Şeyh Efendi'ye bir köşk yapıp, kendisini ve çocuklarını maaşa bağlamaktır. Bunun üzerine Şeyh Efendi ellerini havaya kaldırıp, "Allah'ın yaratmış olduğu yer ve gök bana yeter" diyerek Zeki Paşa'nın teklifini kabul etmemiştir. Bu olaydan sonra Şeyh Efendi ile Zeki Paşa arasında manevî bir bağ meydana gelir, dostluk ve muhabbetleri artarak devam eder. Şeyh Selim Efendi, Zeki Paşa için şu münacatta bulunmuştur:

İlahî, İslam Padişahını eyle mensur,
Ona buğzedenleri eyle mekhur,
Ona haset edenlere verme fırsat,
Mudam eyle onu rahat.[48]

---

46 Şuara, 26/214.

47 **"***Yeryüzünde bulunan her şey fanidir***."** Rahman, 55/26.

48 Selimefendigil, *Kiğılı Şeyh Selim Efendi Divanı*, s. 17-18. Şeyh Selim Efendi, divanındaki

3.5.6. Bazı Meziyetleri

Şeyh Selim Efendi Çapakçur bölgesinde âlim, müttaki ve abid bir zat olarak tanındı. Kendisi aynı zamanda şair bir zat olup yayınlanmış bir divanı vardır. Hayatını ilim ve irşad faaliyetleri ile geçirdi. Rivayet edilir ki Şeyh Selim Efendi irşad görevinde bulunmak üzere yanında müritleri ile beraber Bingöl'den Erzurum'un Tekman İlçesine doğru yola çıkar. O zamanalar şimdiki gibi vasıta araçları olmadığı içini yolculuklar genelde at sırtında yapılır. Şeyh Selim Efendi Bingöl ile Erzurum'un Çat İlçesi arasında bulunan Yedisu mevkiine geldiği zaman, dağdan bir ayı inerek Şeyh efendinin üzengideki ayağını ağzına koyar. Etrafındakiler panik içerisinde durumu seyrederken, Şeyh Efendi tavrını hiç bozmadan elindeki sopa le hayvanın sırtına dokunur ve hayvan gider. Bir sene sonra irşad için müritleri ile yine aynı yolu kullandıkları bir sırada aynı ayı yanında iki yavrusu ile dağdan inip Şeyh Selim Efendinin üzengideki ayağını ağzına alır, Şeyh Efendi hayvana dua ettikten sonra hayvan uzaklaşıp gider. Yanındakiler bu olayın nedenini sorunca, Şeyh efendi onlara şöyle cevap verir: O hayvanın yavruları olmadığı için, benden dua istemişti. Ben de o hayvanın yavru sahibi olması için Allah'a dua ettim, Allah'ın izni ve müsaadesi ile bu sene yavruları oldu.

Yine rivayet edilir ki Şeyh Selim Efendinin vefatından sonra kabrinin üzerine bir türbe yaptırılır. Türbeyi, Ermeni bir taş ustası yapmaktadır. O esnada yöre halkı zaman zaman Şeyh Efendinin kerametlerinden bahsederler. Ermeni usta, halkın anlattıklarının doğru olup olmadığını denemek ister ve çekicini türbenin temeline koyar. Türbenin inşaatı bitince yakınlarına, çekicimi türbenin temelinde unuttum, bu yüzden türbeyi yıkıp, çekicimi çıkarmak istiyorum der. Bunun üzerine Şeyh Selim efendinin çocukları ertesi güne kadar beklemesini söylerler. Ermeni usta o gece rüyasında çekicin türbenin dışına atıldığını görür ve sabah uyanır uyanmaz rüyasında gördüğü yere gider ve büyük bir şaşkınlık içerisinde çekicinin türbenin yanında olduğunu görür ve bu olay üzerine Müslüman olur.[49]

3.5.7. Vefatı

Şeyh Selim Efendi, 1893 yılında Kiğı'nın Ayvadüzü (Haraban) köyünde vefat etmiş, vasiyeti üzerine köye hakim bir tepenin üzerine defnedilmiştir. Daha sonraki tarihlerde kabrinin üzerine bir kubbe yapılmış olup mezarı yöre halkı tarafından hala ziyaret edilmektedir.[50]

---

dokuzuncu kasidesini, Mehmet Zeki Paşa ve mahiyetindeki İslam ordusuna duaya ayırmıştır. Yukarıdaki satırlar, kasidenin ilk dörtlüğüdür. Kasidenin tamamı on iki dörtlüktür. Bkz., Selimefendigil, *Kiğılı Şeyh Selim Efendi Divanı*, s. 87-93.

49 Selimefendigil, *Kiğılı Şeyh Selim Efendi Divanı*, s. 2.

50 Selimefendigil, *Kiğılı Şeyh Selim Efendi Divanı*, s. 17.

3.5.8. Divanı

Yukarıda da ifade edildiği gibi Şeyh Selim Efendi aynı zamanda hem âlim, hem mürşid, hem de şair bir zat olup, şiirlerinin tamamını kendi yazdığı bir divanda toplamıştı. Bu divan, Şeyh Selim Efendi'nin Erzurum Karayazı bölgesindeki torunlarından Molla Halis Selimefendigil tarafından matbu hale getirilerek bastırılmıştır.[51] Divanda toplam yirmi bir kaside vardır. Kasidelerin bir kısmı Türkçe, bir kısmı da Kürtçe yazılmıştır. Şeyh Selim Efendi'nin Osmanlı Türkçesi ile kaside yazacak kadar bu dile vakıf olması, muhtemelen İstanbul'da Gümüşhanevî dergâhında aldığı eğitimin bir sonucudur. Daha önce de belirtildiği gibi Şeyh Selim Efendi ilk ciddi tahsilini İstanbul'da Ahmed Ziyauddin Gümüşhanevî'nin yanında yapmıştı.

Divanın Muhtevası:

Birinci kaside,"Methiye" isminde olup, Hz. Peygambere methiye olarak Türkçe yazılmış, sekiz dörtlüktür.

İkinci kaside, "Yaralı Kalp" ismini taşımaktadır. Kaside, Türkçe yazılmış olup, beş dörtlüktür. Burada Allah aşkından dolayı yaralı kalbin hali ele alınır.

Üçüncü kaside, "Nasihatlar" ismindedir. Bu kaside, Türkçe yazılmış olup, on beş dörtlükten meydana gelmektedir. Burada dünyanın geçiciliği ve ahiret hayatının bakiliği ile ilgili hususlar ele alınmaktadır.

Dördüncü kaside, "Methiye II" ismindedir ve Türkçe yazılmıştır. Kaside, on bir dörtlüktür. Birinci kasidenin devamı şeklinde olup, Hz. Peygambere methiyelerle devam eder.

Beşinci kaside, "Allah aşkı" ile ilgilidir. Kürtçe yazılmış ve yedi dörtlükten meydana gelir.

Altıncı kaside, "Su" ismindedir ve Türkçe yazılmıştır. Kaside, yedi dörtlükten meydana gelir. Dünyanın faniliğini ve geçiciliğini anlatır.

Yedinci kaside, "Bahar" isminde olup Türkçe yazılmış ve dokuz dörtlükten meydana gelir. Kasidede, bahar mevsimin gelişi ile insanın kalbinde meydana gelen tefekkür duygusu sonucunda oluşan hamd ve şükür duyguları ifade edilir.

Sekizinci kaside, "Vuslat I" adındadır. Türkçe yazılmıştır. On iki dörtlükten meydana gelmektedir. Kasidede, Allah Resulüne kavuşmanın insana verdiği sevinç ve duygular ifade edilmiştir.

Dokuzuncu kaside, "Mehmet Zeki Paşa'ya Münacaat" şeklindedir. Şeyh Selim Efendi, bu kasidesinde Mehmet Zeki Paşa ve mahiyetindeki İslam ordusuna dua eder. Kaside, Türkçe yazılmış olup, on iki dörtlüktür.

---

51 Molla Halis Selimefendigil, Şeyh Selim Efendi'nin oğullarından Şeyh Hüseyin'in torunudur. 1939 tarihinde Erzurum'un Karayazı İlçesine bağlı Eyüpler köyünde dünyaya gelmiştir. Uzun yıllar bölgenin değişik medreselerinde ilim tahsil etmiş, ilmî tahsilini tamamladıktan sonra Tekman İlçesinin Akçakoca köyünde hem fahri imamlık yapmış, hem de medrese açarak talebe okutmak suretiyle bölgenin dinî tasavvufî hayatına hizmet etmiştir.

Onuncu kaside, "Mucibê Kewn'u Zemanî" isminde olup Kürtçe yazılmıştır. Şeyh Efendi burada kâinatın Allah Resul'ünün yüzü suyu hürmetine yaratılması olayını anlatır. Kaside, on altı dörtlükten meydana gelmektedir. Dörtlüklerin ilk üç satırı Kürtçe olup son satırı "Sana yüz bin selam olsun" şeklinde Türkçe ile biter.

On birinci kaside, "Bahr-ı Umman" isminde olup, Allah Resulüne yakarış şeklindedir. Şeyh Efendi bu kasidesini, dörtlük şeklinde değil, beyit olarak yazmıştır. Kaside, Türkçe yazılmış olup, kırk beş beyitten meydana gelmektedir.[52]

On ikinci kaside, "Güzel Allah" ismindedir. Şeyh Efendi, bu kasidesinde Allah'ın Cemal ismine sığınarak, Allah'a yakarış konusunu ele alır. Kaside, Türkçe yazılmış olup, on iki dörtlükten meydana gelmektedir.

On üçüncü kaside, "Sabır" isimdedir. Bu kasidede, bülbülün ağlayışı ele alınır. Bülbüle, gülden ayrıldığından dolayı ağlaması karşısında sabır tavsiye eden Şeyh Efendi, burada bülbül metaforu üzerinden Allah âşıklarına seslenerek vuslat için sabırlı olmaları gerektiğini anlatmaya çalışır. Kaside, Türkçe yazılmış olup, dört dörtlükten meydana gelmektedir.

On dördüncü kaside, "Yakarış" ismini taşımaktadır. Şeyh Efendi, bu kasidesinde Cenab-ı Hakkın azametine sığınarak, yine Allah'a ait isimlerle Allah'a yakarışta bulunur. Kaside, Türkçe yazılmış olup, on dörtlükten meydana gelmektedir.

On beşinci kaside, "Sabah Rüzgârı" ismini taşır. Şeyh Efendi, bu kasidesinde Sabah rüzgârı ile Allah Resulüne haber göndermek suretiyle halini ona arz eder. Kaside, Türkçe yazılmış olup, on dört beyitten meydana gelmektedir.

On altıncı kaside, "Günahların itirafı" adını taşır. Şeyh Efendi, bu kasidesinde Allah'ın her şeyi gören, işiten ve bilen kudreti karşısında, kendince günahlarını itiraf etmek suretiyle, Allah'a yakarışta bulunmaktadır. Kaside, Türkçe yazılmış olup, yedi dörtlükten meydana gelmektedir.

On yedinci kaside, "Şeyh Ahmed el-Çanî'nin Vefatı Üzerine Yazılan Mersiye" ismindedir. Şeyh Efendi, bu mersiyesinde Şeyh Ali Sebti'nin halifesi ve yakın dostu Şeyh Ahmed el-Çanî'nin vefatından dolayı duyduğu üzüntüyü ve geride bıraktığı doldurulmaz boşluğu konu edinir. Kaside, Kürtçe yazılmış olup, on bir dörtlükten meydana gelmektedir.

On sekizinci kaside, "Sabah Rüzgârı" ismindedir. Şeyh Efendi bu kasidesinde sabah rüzgârı ile Allah resulüne kavuşma isteğinin haberini gönderir. Kaside, Türkçe yazılmış olup, beş dörtlükten meydana gelmektedir.

On dokuzuncu kaside, "Vuslat II" ismindedir. Şeyh Efendi bu kasidesinde dünya hayatının sıkıntılı halinden kurtulup artık Rabbine kavuşmak istediğini dile getirir. Kaside, Türkçe yazılmış olup, on üç dörtlükten meydana gelmektedir.

---

52 Beyit: ikilik de denen, Divan Edebiyatında aynı ölçüde yazılan ve anlam yönünden birbirine bağlı olan iki dizelik şiir birimine verilen isimdir. https://www.turkcebilgi.com/beyit Erişim tarihi: 06.07.2017.

Yirminci kaside, "Medet Ya Resulallah" ismi ile yazılmıştır. Şeyh Efendi, bu kasidesinde Allah Resulünün yüce makamını ve mübarek sıfatlarını vesile kılarak, Resul-i Ekrem'den şefaat talebinde bulunur. Kaside, Türkçe yazılmış olup, yedi dörtlükten meydana gelmektedir.

Yirmi birinci kaside, "Kalp Gözü" ismini taşır. Şeyh Efendi, bu kasidesinde bir gece tenhada ansızın kalp gözünün açılması sonucu manevi âlemde müşahede ettiği olayları ele almıştır.[53]

3.6. Şeyh Ahmed Çapakçurî

Şeyh Ahmed Çapakçurî'nin hayatı hakkında en geniş bilgi, aynı zamanda halifesi de olan Hattatzâde Muhammed İhsan Oğuz tarafından kaleme alınmıştır.[54] İhsan Oğuz, bu bilgileri Harput Ulu Camiinde İmam-Hatibi olarak görev yapan ve aynı zamanda Şeyh Ahmed Efendinin halifelerinden olan Hacı Tevfik Rıfkı Efendi'nin kendisine yazdığı mektuplara dayanarak kaleme aldığını ifade eder.[55]

Anlaşıldığı kadarıyla Şeyh Ahmed Çapakçurî hakkında daha sonraki dönemlerde yazılan bilgilerin hemen hepsinin dayanağı bu mektuplardır.

Muhammed İhsan Oğuz'un, Hacı Tevfik Efendi vasıtası ile verdiği bilgiler ışığında baktığımız zaman, Şeyh Ahmed Çapakçurî'nin hayatında karşımıza dört dönem çıkmaktadır.

---

53 Selimefendigil, *Kiğılı Şeyh Selim Efendi Divanı*, s. 33-91.

54 Muhammed İhsan Oğuz, 19 Haziran 1887 tarihinde Kastamonu'da doğdu. Hattatlar diye bilinen bir aileye mensup olduğu için "Hattatzâde" lakabıyla tanındı. Tasavvufî eğitim sürecini ve şeyhlerini *Ârifler Silsilesi* ile *Tasavvuf Yolunda Mânevî Cihad* isimli eserlerinde ayrıntılı biçimde anlatmıştır. İhsan Oğuz, 1917 yılının mevlid kandilinde rüyasında kendisine Seyyid Ahmed Kürdî yazılı bir levha gösterildiğini ve levhada bu zatın "Kutbü'l-Aktâb" olduğunun yazıldığını söyler. Yaptığı araştırmalar neticesinde bu zatın, Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin halifelerinden Şeyh Ali Sebtî'nin yanında yetiştiğini, Çapakçur'da (Bingöl) doğduğu için "Çapakçurî" ve "Kürdî", Hz. Hüseyin neslinden geldiği için "Hüseynî" lakabıyla anıldığını öğrenir. Harput'ta yaşadığını öğrendiğini bu zata 1918'de gördüğü rüyasının da yazılı olduğu bir mektup gönderir. Mektubuna bir yıl sonra cevap gelir. Bu tarihten şeyhin vefat ettiği 1921 yılına kadar yazdığı mektuplara, şeyhinin dokuz adet mektupla cevap verdiğini, bu mektuplardaki bilgiler vasıtasıyla yüz yüze hiç görüşmeden seyr u sülûkünü tamamladığını söyler. (Mektuplar ve İcâzetnâmeler için bkz., Oğuz, *Tasavvuf Yolunda Mânevî Cihad*, s. 17-98, 175-240. Hayatı, Eserleri ve Tasavvufi Görüşleri hakkında geniş bilgi için Bkz., Memiş, "OĞUZ, Muhammed İhsan", *DİA*, TDV. Yayınları, İstanbul 2007, s. 321-322; Sevim Yılmaz, Muhammed İhsan Oğuz ve Tasavvuf Felsefesi (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2005.

55 Hacı Tevfik Rıfkı Efendi, 1863 tarihinde Harput'ta dünyaya gelmiş, ilk tahsilini Beyzâde Hacı Ali Rıza Efendiden almış, ardından Şeyh Ali Efendinin halifelerinden Şeyh Mahmud Samini'ye bağlanmıştır. Şeyhinin vefatından sonra Palu'dan Harput'a hicret eden Şeyh Ahmed Çapakçurî'ye intisab etmiş ve yaklaşık otuz sene hizmetinde bulunmuştur. Tasavvuf yolunda bu şekilde ilerleyen Hafız Tevfik Efendi, aynı zamanda Elazığ Mülkiye İdadî Mektebinin ilk kuruluşunda bu mektebin Mantık, Arabî ve Din dersi hocalığına tayin edilmiş ve binlerce talebe yetiştirmiştir. Hafız Tevfik Efendi, 15 Temmuz 1951 yılında vefat etmiş, hocası Beyzâde Efendinin mezarına yakın bir yere defnedilmiştir. Hayatı hakkında geniş bilgi için bkz., Süleyman Yapıcı, *Aziz Şehrin Aziz İnsanları*, Elazığ Belediyesi Kültür Yayınları, Elazığ 2016, s. 752-757.

Birinci dönem, babasının, manevi bir işaret üzerine kendisini Palu'ya Şeyh Ali Sebti Hazretleri'nin yanına götürdüğü dönemdir. İhsan Oğuz'un verdiği bilgilere göre Şeyh Ahmed Efendinin doğumu 1830 tarihidir. Palu'ya on iki yaşlarında gittiği anlatılır.[56] Doğumu tarihi 1830 olduğuna göre Palu'ya 1842 tarihinde gitmiş demektir.

İkinci dönem, Palu'da kaldığı süredir. Şeyh Ali Sebti'nin Palu'ya geliş tarihi Mevlânâ Hâlid'in vefat tarihidir. Mevlânâ Hâlid, 1827 tarihinde Şam'da vefat etmiştir.[57] Buna göre Şeyh Ali Sebti, 1827 tarihinde Palu'ya gelmiştir. Şeyh Ali Sebti'nin vefat tarihi 1870 olduğuna göre, Palu'da 43 sene kalmıştır. Şeyh Ahmed Çapakçurî'nin, Palu'dan ayrılıp, Harput'a hicret etmesi 1892 tarihindedir.[58] Bu durumda, Şeyh Ahmed Çapakçurî, Şeyh Ali Sebti'nin vefatından hemen sonra Hartput'a hicret etmemiş, şeyhinin vefatından 22 yıl sonra Harput'a gitmiş demektir.[59]

Üçüncü dönem, Şeyh Ahmed Çapakçurî'nin Harput'tan Urfaya hicret ettiği dönemdir. Bu dönemde, 1892 tarihinden, 1906 yılına kadar 14 yıl Harput'ta kalmış, 1906 yılında ise Urfa'nın Siverek ilçesine hicret etmiştir.[60] Sekiz yıl

---

56 Muhammed İhsan Oğuz, *İki Gavs-ı Enam: Şeyh Ali Sebti ve Şeyh Ahmed El-Kürdî*, Necm Matbaası, İstanbul 1342, s. 26-27; Aynı müellif, *Tasavvuf Yolunda Manevî Cihad*, s. 126-131; İshak Sunguroğlu, *Harput Yollarında*, Elazığ Kültür ve Tanıtma Vakfı Yayınları, İstanbul 1958, C. III, s. 143; el-Çanî, *Ulemauna mine'l-Müderrisin*, s. 53; Muslu, *Şeyh Ahmed Çapakçûrî*, s. 125; Aydoğmuş, *Harput Kültüründe Din Âlimleri*, s. 173; Süleyman Yapıcı, *Palu: Tarih, Kültür, İdarî ve Sosyal Yapı*, Anıl Matbaa ve Ciltevi, Ankara 2004, s. 219; Abdulkadir Kıyak, *Elazığ Evliyaları*, TBBD (Tarih Bilincinde Buluşanlar Derneği) Yay., İstanbul 2013, s. 71.

57 İbrahim Fasih Haydari, *Büyük Doğuş Mecdü't Talid: Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin Hayatı, Halifeleri ve Menkıbeleri*, Semerkand Yayınları, İstanbul 2011, 75-95; Hamid Algar, *Nakşibendilik*, haz. A. Cüneyd Köksal, İnsan Yayınları, İstanbul 2007, s. 572-578; Muhammed b. Abdullah el-Hânî, *Behcetü's-Seniyye: Nakşbendiyye Âdâbı*, Semerkand Yayınları, İstanbul 2011, s. 316-325; Memiş, *Hâlid-i Bağdâdî ve Anadoluda Hâlidîlik*, s. 31; Kavak, *Mevlânâ Hâlid-i Nakşbendî ve Hâlidîlik*, s. 58; Martin Van Bruinessen, *Ağa Şeyh Devlet*, İletişim Yayınları, İstanbul 2003, s. 303-382; Süleyman Uludağ, "Hâlidîlik" [Anadoluda Hâlidîlik], *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 1997, XV, 296-299.

58 Oğuz, *İki Gavs-ı Enam*, s. 29; Aynı müellif, *Tasavvuf Yolunda Manevî Cihad*, s. 133; Sunguroğlu, *Harput Yollarında*, s. 143; el-Çanî, *Ulemauna mine'l-Müderrisin*, s. 53; Muslu, *Şeyh Ahmed Çapakçûrî*, s. 125; Aydoğmuş, *Harput Kültüründe Din Âlimleri*, s. 174; Yapıcı, *Harput Âlim Müellif ve Mutasavvıfları*, s. 242; Aynı müellif, *Aziz Şehrin Aziz İnsanları*, s. 128; Kıyak, *Elazığ Evliyaları*, s. 73.

59 Şeyh Ahmed Çapakçuri'nin bu süre içerisinde Palu'da mı kaldığı, yoksa başka bir yere mi gittiği konusunda elimizde kesin bir bilgi yoktur. Ancak Şeyh Süleyman el-Kurî'nin torunlarından Abdulselam Akbana ile yaptığım görüşmede, Şeyh Ahmed Çapakçurî'nin Şeyh Ali Sebti'nin vefatından sonra Harput'a değil, Kur köyüne geri döndüğünü, burada kendi amcası ve aynı zamanda Şeyh Ali Sebti'nin halifesi olan Şeyh Süleyman Efendinin yanında ilmi tedrisatına devam ettiğini, Şeyh Süleyman Efendinin hicrî 1303 (m. 1888) tarihinde kendisine icazet verdiğini, bu icazetin bir nüshasının da kendisinde olduğunu ifade ettiler. Bu durumda Şeyh Ahmed Çapakçurî'nin, Şeyh Süleyman Efendinin 1888 tarihinde vefat etmesinden sonra Harput'a gittiği söylenebilir.

60 Oğuz, *Tasavvuf Yolunda Manevî Cihad*, s. 133.

Siverek'te kaldıktan sonra, 1914 yılında buradan ayrılmış, Urfa'nın diğer bir ilçesi olan Viranşehir'e geçmiş ve iki yıl da Viranşehir'de kalmıştır.[61]

Dördüncü dönem ise 1916 yılında Viranşehir'den ayrılıp vefat tarihi olan 1921 senesine kadar tekrar Harput'ta kaldığı dönemdir.[62]

Şeyh Ahmed Çapakçurî'nin, özellikle Urfa'nın Siverek ve Viranşehir ilçelerinde kaldığı dönem hakkında elimizde fazla bir bilgi mevcut değildir. Doğrusu Palu'da kaldığı dönem hakkında da çok fazla bir bilgiye sahip değiliz. Palu hayatı ile ilgili olarak, babasının kendisini Palu'ya götürdüğü, uzun bir süre Şeyh Ali Sebti'nin yanında kaldığı, hem ilmî tedrisatını, hem de manevî eğitimini burada yaptığı, şeyhinin vefatından sonra ise Harput'a geçtiği şeklindedir. Bu yüzden elimizdeki bilgiler daha çok Harput'ta kaldığı dönemlere aittir. Bu bilgiler de yukarıda da ifade edildiği gibi, Hacı Tevfik Efendi vasıtası ile Muhammed İhsan Oğuz'un yazdıklarıdır. Dolayısıyla biz de çalışmamızı daha çok bu bilgiler ışığında ele alacağız.

3.6.1. Nesebi

Şeyh Ahmed Çapakçurî, 1830 tarihinde Bingöl merkeze 20 km. mesafede bulunan Kur (Dikme) köyünde dünyaya gelmiştir. Kendisi, aynı zamanda Şeyh Ali Efendinin müridi olan Şeyh Süleyman el-Kurî'nin yeğenidir.[63] Atalarının Bağdat veya Şam bölgesinden Bitlis vilayetine, oradan da Çapakçur'a geldikleri rivayet edilir. Babasının adı, Muhammed Şemseddin, dedesinin adı ise Abdülhamid'tir. Abdülhamid'in babasının adı Mirzeddin Efendi, onun babasının adı ise Arif Efendidir. Şeyh Süleyman Efendinin de Babası Mirzedin Efendi, Mirzeddin Efendinin babası ise Arif Efendidir. Yani Arif Efendi, her ikisinin buluştuğu büyük dedeleridir. Şeyh Ahmed Çapakçurî'nin aynı zamanda halifesi de olan Kastamonulu Hattatzâde Muhammed İhsan Oğuz, *İki Gavs-ı Enam: Şeyh Ali Sebti ve Şeyh Ahmed el-Kürdî*, adlı eserinde, Şeyh Ahmed Çapakçurî'nin aynı zamanda seyyid olduğunu beyan edip, ismi geçen eserinde seyyidlik şeceresini de zikretmektedir.[64]

3.6.2. Tahsil Hayatı

Şeyh Ahmed Çapakçurî, çocukluğunda bir süre kendi köyünde çobanlık yapar, daha sonra dini bilgilere kaşı ilgi duymaya başlar. Bu yüzden ilim tahsil etmek için köyünü terk eder ve hayatının bundan sonraki kısmını önce ilim öğrenmeye, daha sonra da öğrendiği ilimlerle amel edip insanlara faydalı olmaya

61 Oğuz, *Tasavvuf Yolunda Manevî Cihad*, s. 133.

62 Oğuz, *Tasavvuf Yolunda Manevî Cihad*, s. 133.

63 Oğuz, *Tasavvuf Yolunda Manevî Cihad*, s. 117; el-Çanî, *Ulemauna mine'l-Müderrisin*, s. 54.

64 Oğuz, *İki Gavs-ı Enam*, s. 22-23; Aynı müellif, *Tasavvuf Yolunda Manevî Cihad*, s. 117; Sunguroğlu, *Harput Yollarında*, s. 143; el-Çanî, *Ulemauna mine'l-Müderrisin*, s. 53; Muslu, *Şeyh Ahmed Çapakçûrî*, s. 125; Aydoğmuş, *Harput Kültüründe Din Âlimleri*, s. 172; Yapıcı, *Harput Âlim Müellif ve Mutasavvıfları*, s. 241; Aynı müellif, *Aziz Şehrin Aziz İnsanları*, s. 127; Kıyak, *Elazığ Evliyaları*, s. 68.

vakfeder. Çapakçurî, küçük yaşta köyünü terk edip ilim yoluna girmesi ile ilgili olayı şöyle anlatır: "Henüz 10-12 yaşlarında iken, dağlarda koyun otlatır idim. Bir gün dağda bir zata tesadüf ettim. Bu zat benim bazı ahvalimden sual eyledi. Biraz sohbetten sonra, onun bilcümle ahvalime vakıf olduğunu anladım. O zaman, henüz Fâtiha-i Şerife'yi okuyabiliyordum. İlme karşı fevkalade iştiyakım vardı. O zat benim bu iştiyakımı anladığı için hemen nefesi ile ağzıma üfürdü. Bunun üzerine anladım ki Cenâb-ı Hakk o anda her bir ilmi kalbime doldurdu."[65]

Ahmed Efendi, bu olayı akşam babasına anlatır. Babası da aldığı manevi bir işaret üzerine onu yanına alarak Palu'ya Şeyh Ali Sebti Hazretleri'nin yanına giderler. Şeyh Ali Sebti, babası tarafından kendisine ilim öğrenmek için emanet edilen Ahmet Efendiyi manevi evlatlığa kabul eder, onu terbiyesine alır, maddi ve manevi en güzel şekilde yetiştirmeye çalışır.[66]

Anlatıldığına göre Şeyh Ali Sebti, kendisini o derece severmiş ki herhangi bir yere gittiği zaman, onu atının terkisine alır yanında götürürmüş. Aynı zamanda gittiği yerlerdeki âlim ve mürşidlerle tanıştırarak kısa zamanda yetişmesini sağlamaya çalışırmış. Şeyh Ahmed Efendinin sesi güzel ve Kur'an okuyuşu çok etkileyici olduğundan, Kur'an okuduğu zaman onu dinleyenler kendilerinden geçercesine ruhanî bir zevk alır ve manevi bir etkiyle ürperirlermiş. Bu yüzden Şeyh Ali Efendi, bulunduğu meclislerde daima kendisine Kur'an-ı Kerim okutur ve dinlemekten haz duyarmış. [67]

Şeyh Ahmed Efendi, gördüğü bu maddi ve manevi destek ile ilgi ve alaka karşısında kısa zamanda ilim yolunda yükselerek ilmî icazetini alır. Ardından Şeyh Ali Sebti'nin kontrolünde tarikat yolunda manevi eğitim olarak da kabul edilen seyr u sülûkünü tamamlar ve şeyhi kendisine tarikat yolunda irşad faaliyetlerinde bulunma ve tarikatı yayma anlamına gelen halifelik görevini de verir. Şeyh Ahmet Efendi, ilim ve tarikat eğitimini bitirip, her ikisinden de bu günkü diploma anlamında icazetlerini aldıktan sonra artık hem ilim yolunda bir âlim, hem de tarikat yolunda bir mürşid olur. Bununla beraber, şeyhine karşı ziyade muhabbetinden dolayı, vefatına kadar mürşidinden ayrılmaz, ilim ve irşad faaliyetlerinde kendisine yardımcı olup, kendisinin hizmetinde bulunmaya devam eder.[68]

---

65 Oğuz, *İki Gavs-ı Enam*, 26; Aynı müellif, *Tasavvuf Yolunda Manevî Cihad*, s. 266. Muhammed İhsan Oğuz, Şeyh Ahmed Efendinin yanına gelen kişinin Hz. Hızır olduğunu ve kendisine manevi ilim öğrettiğini söyler. Bkz., Oğuz, *Tasavvuf Yolunda Manevî Cihad*, s. 130-131; Bu zatın, kendisine, "Allah seni ilim erbabından eylesin" diye dua ettiği de söylenir. Bkz. Muslu, *Şeyh Ahmed Çapakçûrî*, s. 125.

66 Oğuz, *İki Gavs-ı Enam*, s. 22-23; Aynı müellif, *Tasavvuf Yolunda Manevî Cihad*, s. 117.

67 Oğuz, *İki Gavs-ı Enam*, s. 22-23; Aynı müellif, *Tasavvuf Yolunda Manevî Cihad*, s. 117.

68 Oğuz, *İki Gavs-ı Enam*, s. 26-27; Aynı müellif, *Tasavvuf Yolunda Manevî Cihad*, s. 130-131; Sunguroğlu, *Harput Yollarında*, s. 143; el-Çanî, *Ulemauna mine'l-Müderrisin*, s. 53; Muslu, *Şeyh Ahmed Çapakçûrî*, s. 125; Aydoğmuş, *Harput Kültüründe Din Âlimleri*, s. 173; Yapıcı, *Harput Âlim Müellif ve Mutasavvıfları*, s. 242; Aynı müellif, *Aziz Şehrin Aziz İnsanları*, s. 128; Kıyak, *Elazığ Evliyaları*, s. 71.

3.6.3. Palu'dan Ayrılması ve Harput'a Yerleşmesi

Şeyh Ahmed Çapakçurî, çok sevdiği şeyhi ve mürşidi Ali Sebti vefat edince, artık Palu'da kalmaz. Yukarıda da ifade edildiği gibi şeyhinin vefatından, 1892 tarihine kadar geçen süre içerisinde nerede kaldığı ile ilgili elimizde kesin bilgi yok. Ancak kendi köyüne döndüğü, amcası Şeyh Süleyman Efendinin yanında ilmi tedrisata devam ettiği, onun vefatından sonra Harput'a gittiği tahmin edilmektedir. Şeyh Ahmed Efendi, 1892 tarihinde manevi bir işarete binaen Harput'a hicret eder. Çünkü tasavvuf ehli genelde irşad vazifesi dolayısıyla sık sık hicret ederler ve birçoğu da hayatlarını doğup büyüdükleri topraklardan uzakta yaşar ve bu şekilde bu âlemden göçüp giderler. Nitekim Şeyh Ali Sebti de şeyhi ve mürşidi Mevlânâ Hâlid'in manevî bir işareti üzerine Palu'ya gelmiş, burada ilim ve irşad faaliyetlerinde bulunmuş ve burada vefat etmişti.

Şeyh Ahmed Çapakçurî'nin, Harput'a hangi şartlarda ve nasıl geldiği konusunda da çok fazla bilgiye sahip değiliz. Ancak kaynakların verdiği bilgilere bakılırsa, Harput'a geldiğinde Ulu Cami'ye çok yakın bir evde kalmış. Oturduğu ev, tek katlı ve mütevazı bir ev olup, içinde doğru dürüst bir serginin dahi olmadığı anlatılır. Şeyh Efendi, bu evde kendi rızası ve iradesi ile bir çeşit zühd hayatı yaşamaya başlar, bununla beraber halinden asla şikâyet etmez ve dünyaya rağbet etmez. On dört yıl Harput'ta kalan Şeyh Ahmet Çapakçurî, bu süre içerisinde hayatını ibadet, riyazet ilim ve irşad hizmetleri ile geçirmiş, geçimini ise Kur'an-ı Kerim yazarak sağlamıştır. Daha sonra muhtemelen yine manevî bir işaret üzerine yerine Ulu Cami imamı Hafız Tevfik Efendiyi yerine vekil bırakarak 1906 tarihinde Harput'tan ayrılmış ve Urfa'nın Siverek İlçesine hicret etmiştir.[69]

Hacı Tevfik Efendi, Harput'tan Siverek'e gitmelerini şöyle anlatır: Şeyh Hazretleri bir gün: "Ben Siverek'e gideceğim" buyurdu. Ben de: "Siz gidince, biz yalnız kalırız, gözüm sizi arar, yokluğunuza dayanamam" dedim. Cevaben: "Ne yapalım, benim her işim emir üzerinedir, emrolundum gideceğim" buyurdular ve hemen yola koyuldular.[70]

3.6.4. Urfa'ya Hicreti

Şeyh Ahmed Efendi, 1906 yılında Urfa'nın Siverek ilçesine gitmiş, sekiz yıla yakın orada kalmış, ardından 1913 yılında Viranşehir ilçesine geçmiş, iki yıl da burada kalmış ve bu süre içerisinde halkı irşat etmekle meşgul olmuştur. Birinci dünya savaşı çıkınca, Rusların Bingöl'e kadar gelmesi üzerine, Harput halkında büyük bir telaş başlamış, ulema ve tasavvuf ehli kişiler camilere kapanarak hatimler indirip, günlerce dua etmişlerdir. İşte tam bu sırada Hacı Tevfik Efendi, Şeyhi Ahmet Efen-

69 Oğuz, *İki Gavs-ı Enam*, 29; Aynı müellif, *Tasavvuf Yolunda Manevî Cihad*, s. 133; Sunguroğlu, *Harput Yollarında*, 143; el-Çanî, *Ulemauna mine'l-Müderrisin*, s. 53; Muslu, *Şeyh Ahmed Çapakçûrî*, s. 125; Aydoğmuş, *Harput Kültüründe Din Âlimleri*, s. 174; Yapıcı, *Harput Âlim Müellif ve Mutasavvıfları*, s. 242; Aynı müellif, *Aziz Şehrin Aziz İnsanları*, s. 128.

70 Oğuz, *İki Gavs-ı Enam*, s. 30; Aynı müellif, *Tasavvuf Yolunda Manevî Cihad*, s. 133.

diye bir mektup yazarak Harput halkının durumunu bildirmiş. Tevfik Efendi yolladığı bu mektubunda: "Efendim, Rus askeri Bingöl'ü geçti. Buradaki ahalinin bir kısmı göç etti, bir kısmı cepheye gitti. Bir kısmı da bize gelip ne yapmaları gerektiğini soruyor. Biz de bazı kararsızlarla birlikte Harput'tan çıkalım mı" diye sorar. Şeyh Ahmet Efendi, Urfa'dan yolladığı cevabî mektubunda: "Mektubunuzu aldık. Allah-u Tealâ cepheye gidenden de, göç edenden de etmeyenden de razı olsun. Fakat Ruslar artık ilerleyemeyecekler, iki gün içinde de çekilip gideceklerdir, bu yüzden Harput'u terk etmeyin kardeşlerim" diyerek önemli bir keramette bulunmuştur. Gerçekten de mektubun Harput'a gelmesinden iki gün sonra top sesleri duyulmaz olmuş ve Ruslar çıkan Bolşevik ihtilali nedeniyle çekip gitmişlerdir. Bu olaydan sonra kendisi 1915 yılında tekrar Harput'a döner ve vefatına kadar burada ilim ve irşad faaliyetlerine devam eder.[71]

3.6.5. Dünyaya Karşı Tavrı

Şeyh Ahmet Efendi, hayatını kendi isteği ve rızası ile zahidane bir şekilde yaşamış, dünyevî şeylere asla rağbet etmemiştir. Aslında o fakir bir hayat yaşamayı, kendisi için tasavvûfî bir yol olarak seçmiştir. Bu yüzden kendisini dünya hayatının maddi imkânlarından alabildiğince soyutlamış, dünya ve dünyaya ait herhangi bir şey ile şöhret bulma ve bu şekilde bilinme yerine, üstün ve güzel ahlâkı, fazileti, mütevazılığı ve dürüstlüğü ile temayüz etmiştir. O, kendisine Hz. Peygamberin hayat tarzını örnek almış, hayatı boyunca dünya malına rağbet etmeyerek paradan, puldan hep kaçmıştır. Halk, onu maddi anlamda fakir birisi olarak tanımıştır. Evinde bir tencere, birkaç toprak kaptan başka mutfak eşyası olmamış, kendi üzerinde de birden fazla çamaşır bulundurmamıştır. Yıkanacağı zaman yatağa girer, çamaşırları kuruyana kadar yataktan çıkmazmış. İnsanların dünya malına karşı aşırı rağbet gösterdiği bir dönemde o, dünya ve dünya malına asla değer vermemiştir. Bu yüzünden de Harput halkı tarafından sevilip sayılmış ve kendisine büyük hürmet gösterilmiştir.[72]

Rivayete göre bir gün Harput'ta bir zat ona bir mecidiye vererek kendisine dua okumasını ister. O sıralar bir mecidiye 20 kuruş değerindedir. Şeyh Efendi verilen bu 20 kuruşun iki kuruşunu alır, gerisini veren zata: "Bunu götür çocuklarına bir şey alırsın." diyerek iade eder. Çocukları babalarının bu parayı geri vermesine kızarlar. Bunun üzerine şeyh efendi çocuklarına dönerek: "Yavrum siz olmasaydınız ben bu iki kuruşu da almazdım" diye cevap verir.[73]

---

71 Oğuz, *İki Gavs-ı Enam*, 29; Aynı müellif, *Tasavvuf Yolunda Manevî Cihad*, s. 133; Sunguroğlu, *Harput Yollarında*, 144, Muslu, *Şeyh Ahmed Çapakçûrî*, s. 127; Aydoğmuş, *Harput Kültüründe Din Âlimleri*, s. 176; Yapıcı, *Harput Âlim Müellif ve Mutasavvıfları*, s. 243; Aynı müellif, *Aziz Şehrin Aziz İnsanları*, s. 129; Kıyak, *Elazığ Evliyaları*, s. 73.

72 Oğuz, *İki Gavs-ı Enam*, 29; Aynı müellif, *Tasavvuf Yolunda Manevî Cihad*, s. 134; Sunguroğlu, *Harput Yollarında*, 144; Muslu, *Şeyh Ahmed Çapakçûrî*, s. 126; Aydoğmuş, *Harput Kültüründe Din Âlimleri*, s. 175; Yapıcı, *Harput Âlim Müellif ve Mutasavvıfları*, s. 243; Aynı müellif, *Aziz Şehrin Aziz İnsanları*, s. 129; Kıyak, *Elazığ Evliyaları*, s. 73.

73 Aydoğmuş, *Harput Kültüründe Din Âlimleri*, s. 176.

3.6.6. Günlük Hayatında İbadet ve Mücahedenin Yeri

Şeyh Ahmed Çapakçuri, gönlüne Allah sevgisinden başka hiç bir şey sokmamıştı. Dünyadan yüz çevirmiş, bütün kalbi ile Allah'a yönelmiş, her konuda Allah'a muhtaç olduğunun şuur ve idraki içerisinde yaşıyordu. Geceleri az uyur, zamanın büyük bir çoğunluğunu ilahî huzurda tefekkürle geçirip devamlı zikirle meşgul olurdu. Onun bir gün sırt üstü yatarak uyuduğunu gören olmamıştır. Uyuduğu zaman çok az uyur, böyle durumlarda ise önüne birkaç yastığı üst üste koyarak, başını yaslayıp öyle uyurdu. Onu yakinen tanıyanlar sadece öldüğü zaman sırtının yere geldiğini söylemişlerdir. Bu yüzden ibadet hayatı ve nefsiyle mücadelesi, devrindeki insanların dayanma gücünün çok üstündeydi. Doğrusu kırk elli sene bu şekilde hayatını ibadet ve kullukla geçirmek ancak ilk dönem Müslümanlarına has olan bir hususiyettir. Yatsı namazından sonra ta sabah namazına kadar, teheccüd namazı hariç, diz üstü oturur ve tefekkür halinde bulunurdu. Gerek yalnızken, gerekse de topluluk içerisinde asla bağdaş kurarak oturmazdı sürekli diz üstü otururdu. Sık sık Ulu Caminin minareye yakın bölümünde kendisinin seçtiği hücreye çekilir, orada yalnızlığı tercih ederdi. Kendisine bir şey sorulmadığı zaman konuşmaz, sorulduğu zaman da ulema derecesinde bilgili olduğunu gösterirdi. Kendisi Şafii mezhebinden olmasına rağmen bütün mezheplerin sırlarına vakıftı. Kısacası, nefes aldığı her anında nefsiyle cihadı birinci plâna çıkarmış, bu konuda kemâl derecesine ermiş bir zattı. [74]

Genelde çok fazla elbisesi olmazdı. Elbiseleri eski de olsa oldukça temiz giyinir, etrafına misk gibi kokular saçardı. Çevresine asla hocalık ve şeyhlik görüntüsü vermezdi. İlk dönemdeki hattatlık mesleği istisna edilirse, hayatı boyunca herhangi bir meslek ile meşgul olmamış, bütün mesaisini, ilim, ibadet ve irşad ile geçirmiştir. Halk, bazen ona gelir dua isterlerdi. Çünkü onu tanıyanlar yaptığı duaların gerçekleştiğini gördükleri için sıkıntılı anlarında ona koşarak kendileri için dua etmesini isterlerdi. O da kendilerine dua ederdi. Kendisine verilen hediyelerin asla tamamını almaz, ihtiyacı kadar olanını alır kalanını geri çevirirdi. Aldığı birkaç kuruşu da sırf çocuklarının nafakası için alırdı. Onun sohbetine katılanlar, kendilerini her zaman büyük bir velinin huzurunda hissetmişlerdir. [75]

3.6.7. Tarikat Anlayışı ve İrşad Metodu

Şeyh Ahmed Efendinin tarikat anlayışı ve irşad metodu ile ilgili dikkat çeken belki de en önemli husus, ilim ve irşad faaliyetlerini belirli bir medrese

---

74 Oğuz, *İki Gavs-ı Enam*, 30; Aynı müellif, *Tasavvuf Yolunda Manevî Cihad*, s. 134; Sunguroğlu, *Harput Yollarında*, 144; Muslu, *Şeyh Ahmed Çapakçûrî*, s. 126; Aydoğmuş, *Harput Kültüründe Din Âlimleri*, s. 175; Yapıcı, *Harput Âlim Müellif ve Mutasavvıfları*, s. 243; Aynı müellif, *Aziz Şehrin Aziz İnsanları*, s. 129; Kıyak, *Elazığ Evliyaları*, s. 73.

75 Oğuz, *İki Gavs-ı Enam*, 31; Aynı müellif, *Tasavvuf Yolunda Manevî Cihad*, s. 136; Sunguroğlu, *Harput Yollarında*, 144; Muslu, *Şeyh Ahmed Çapakçûrî*, s. 127; Aydoğmuş, *Harput Kültüründe Din Âlimleri*, s. 176; Yapıcı, *Harput Âlim Müellif ve Mutasavvıfları*, s. 243; Aynı müellif, *Aziz Şehrin Aziz İnsanları*, s. 129; Kıyak, *Elazığ Evliyaları*, s. 73.

veya tekkede yapmamış olmasıdır. Elimizdeki kaynaklar ne Harput'ta kaldığı dönemde, ne de Urfa'nın Siverek ve Viranşehir ilçelerinde kaldığı dönemlerde kendisine ait bir medrese veya tekkesinin olduğuna dair herhangi bir bilgi vermemektedirler. Özellikle Harput'a geldiği zaman Ulu camiye yakın bir yerde kaldığı, vaktini, caminin yanındaki bir hücrede daha çok ibadet ve mücahede ile geçirdiği, kendisine bir şey sorulduğunda ancak cevap verdiği nakledilir.[76]

Onun bu tutumunun Hâlidî-Nakşî geleneğe çok da aykırı olduğu söylenemez. Zira Hâlidiyye mensupları, ilim ve irşad faaliyetlerini sadece tekke ve medreselerde değil, aynı zamanda cami ve çevrelerinde de yürütmüşlerdir.[77]

Bu durumu, Şeyh Ahmed Çapakçurî'nin hayatında da görmek mümkündür. O da Harput'a geldiği zaman herhangi bir medrese veya tekke açmak yerine, Ulu Camii ve çevresinde ilim ve irşad faliyetlerini yürütmüştür. Bu şekilde başta Ulu Cami İmamı Hacı Tevfik Rıfkı Efendi olmak üzere pek çok mürid yetiştirmiş, cami cemaatinden de pek çok kimseye dinî ve ilmî konularda faydalı bilgiler öğretmiştir. Bu ve benzeri faaliyetlerinin yanında, ömrünün son demlerini yaşadığı bir dönemde, gördüğü bir rüya üzerine kendisine mektup yazarak intisab etmek isteyen Kastamonulu Hattatzâde Muhammed İhsan Oğuz Efendiyi, kendisine yazdığı mektuplarla irşad etmiş ve kendisine tarikat icazetnâmesi vermiştir.

İhsan Oğuz, Şeyh Ahmed Efendi ile tanışmasını anlatırken, çocukluğundan beri gönlünde Allah dostlarına karşı daima bir muhabbet olduğunu, bu yüzden de Cenab-ı Hak'tan kendisini irşad edecek mürşid-i kâmilin ismini ve cismini göstermesi için dua ettiğini, bunun üzerine rüyasında kendisine, mürşidinin Şeyh Ahmed Çapakçurî olduğunun bildirildiğini söyler.

Bu rüya üzerine daha önce Bağdat tarafında mürşid olarak tanınan bir zatın durumu hakkında ilmine güvendiği Harput Ulu Camii İmamı Hacı Tevfik Hocaya bir mektup yazar. Bu mektupta gördüğü rüyayı da anlatır ve rüyasında kendisine söylenen isimde bir zatın o bölgede olup olmadığını sorar. Bunun üzerine Hacı Tevfik Efendinin, mana âleminde görmüş olduğu muhterem zatın, bu gün Harput'ta ve hayatta olduğunu bildirir.

İhsan Oğuz, Hacı Tevfik Efendi vasıtasıyla bir mektup daha yazarak, Şeyh Ahmed Efendiye ulaştırır. Mektupta, söz konusu rüyayı olduğu gibi arz ederek, manevî âlemde bildirilen zatın kendilerinin olup olmadığını, şayet görülen zat kendisi ise kendisine intisab etmek istediğini ifade eder. Hacı Tevfik Efendi, mektubu Şeyh Ahmed Efendiye arz eder. Ancak Şeyh Efendi, bu yolun büyüklerinin ruhaniyetlerinden bir emir almadıkça bir şey yazamayacağını belirtir. Nihayet aradan bir yıl geçtikten sonra, Şeyh Ahmed Efendi, kendisine cevap yazar ve bu şekilde manevî intisab gerçekleşir.

---

76 Aydoğmuş, *Harput Kültüründe Din Âlimleri*, s. 173.

77 Abdulcebbar Kavak, "Hâlidiyye Medreselerinin Anadolu'daki İlmî ve Kültürel Hayata Katkıları", *Medrese ve İlahiyat Kavşağında İslami İlimler Sempozyumu,* Bingöl 2013, s. 284-285.

Bu kabulden sonra, Şeyh Ahmed Efendi ile İhsan Oğuz arasında mektuplaşmalar başlar. Şeyh efendi, kendisine tarikat derslerini mektup yolu ile öğretir ve nihayetinde kendisine tarikat icazetnâmesi verir. Bununla ilgili olarak elimizdeki kaynaklarda dokuz adet mektup vardır.

Şeyh Efendi, her bir mektupta müridine ne yapması gerektiği, hangi zikirleri ne kadar çekmesi gerektiği, yaşadığı bazı manevî haller, gördüğü rüyalar, tarikatta tevbe, rabıta, zikir, murakabe, nefis mertebeleri ve bunların özellikleri ile ilgili pek çok hususu izah eder. Bu mektuplarla İhsan Oğuz seyr u sülûkünü tamamlar ve icazetnamesini alır. Bu şekilde Hâlidî-Nakşî yolu Muhammed İhsan Oğuz vasıtası ile Kastamonu ve çevresinde yayılır.[78]

3.6.8. Hastalığı ve Vefatı

Allah dostlarının pek çoğunun dünya hayatları, üzüntü, sıkıntı, dert ve hastalıklarla geçer. Şeyh Ahmed Çapakçurî de bunlardan biridir. Hayatı, hastalıklarla mücadele ile geçmiştir. Muhammed İhsan Oğuz'un, Tevfik Efendiden naklen bildirdiğine göre kendisinde pek çok hastalık mevcut idi. Özellikle bel ağrısı, nefes darlığı ve mide rahatsızlığı kendisine her daim sıkıntı verirdi. Zaten vefatı da mide rahatsızlığından olmuştur.[79]

Son hastalığında sevdiği bir müridi olan Dabak Ahmet, bir tabak dolusu bal alarak ziyaretine gelir. Balı önce avluda bir yere bırakarak içeri girer. Şeyh Efendi Dabak Ahmet'i görür görmez: "Gel Ahmet, canım da bal istemişti, sağ olasın" deyince, Ahmet Efendi bir yandan şaşırır, bir yandan da getirdiği balın makbule geçmesinden dolayı sevinir. Hemen dışarı çıkarak avluda bıraktığı balı alıp yanına gelir. Çapakçuri Hazretleri baldan bir parmak aldıktan sonra tabağı Dabak Ahmet'e uzatarak: "Bunu götür evde çocukların yesin" der.[80]

Halifesi Hacı Tevfik Efendi, ölüm halini şöyle naklediyor: "Şeyh Efendi kırk gündür midesinden ağır hasta olarak yatıyordu. Hicri 1340 (Miladi 1921) Rebiü'l Evvel ayının 24. Cuma günü akşamı saat bir buçuk sıralarında bu fakiri istemişler. Birkaç kardeş ile birlikte yanlarına vardık. Hastalığını artmış bulduk ve çok üzüldük. Fakire hitaben biraz Kur'an oku dinleyelim buyurdular. Ben de büyük bir üzüntü ile Kur'an-ı Kerim okudum. Sonunda Allah senden razı olsun dedi. Daha sonra artık siz gidiniz diyerek ayrılmamızı istedi. Bunun üzerine ben gitmeyeceğimi belirttim. Bana Şimdilik bir alâmet yoktur, gerekirse seni isterim diyerek beni uğurladı. Eve geldim. Büyük bir üzüntü içerisinde yatağa girdim. Uyur uyanık bir haldeyken kapı çalındı. Hemen koştum, kapıyı çalan Şefik Efendiydi Şeyh Efendi seni istiyor dedi. Birlikte huzuruna koştuk. Beni görünce Kur'an-ı Kerim oku diye emir buyurdular. Hafız Şefik Efendi ile

78 Şeyh Ahmd Efendinin, Muhammed İhsan Oğuz'a yazdığı mektuplar ve kendisine verdiği icazetnâmeler için bkz., Oğuz, *Tasavvuf Yolunda Manevî Cihad*, s. 22-98.

79 Oğuz, *İki Gavs-ı Enam*, 42; Aynı müellif, *Tasavvuf Yolunda Manevî Cihad*, s. 145.

80 Aydoğmuş, *Harput Kültüründe Din Âlimleri*, s. 177.

birlikte iki tarafına geçerek Kur'an okumağa başladık. Bu sırada kızları Fatma Hanım getirmiş olduğu zemzem suyundan bir iki damla ağzına koydu. Artık kavuşma vakti yakın olduğu için kızım artık bunları verme, ihtiyaç kalmadı buyurdular. Tam bu sırada yorgan altındaki ellerini göğsüne bağlayıp şaşılacak bir tazimde bulundular. Mübarek dilleri sessizce bir şey ile meşguldü. İşte bu dakikada Hz. Peygamber Efendimizden kendilerine kadar gelen Nakşibendiye silsilesi büyüklerinin hepsinin orada hazır olduklarını hissettim. Odası insanı mest eden nurlu bir hâl ile doldu. O anda sayılı olan nefesi tamamlanarak ruhu Rahman'a teslim etti. Devrin kutbu bu büyük insan, 94 yıllık ömrünü böylece tamamlayarak her daim huzurunda bulunduğu yüce Rabbine kavuştu. Kabri, Harput Ulu Caminin bahçesindedir.[81]

SONUÇ

Bingöl ve çevresinde Hâlidî gelenek, Şeyh Ali Sebti'nin Mevlânâ Hâlid'in tavsiyesi üzerine Palu bölgesine gelmesi ile başlamıştır. Mevlânâ Hâlid'in bölge ile ilgili ilim ve irşad faaliyetlerine baktığımızda öne çıkan en önemli hususlardan bir tanesi, hareketin bölgede bulunan medreseler üzerinden devam etmesidir. Mevlânâ Hâlid, bölge medrese geleneğini ilmî hizmetlerle beraber irşad faaliyeti yapma noktasında harekete geçirmiş, o gün için ilim okutan medrese ehline tasavvufta "hilafet" olarak da kabul edilen irşad görevi vermek suretiyle bu potansiyeli daha aktif bir alana çekmiş ve bölge medreseleri Hâlidîlikle beraber yeniden bir canlanma ve ihya süreci içine girmişlerdir. Mevlânâ Hâlid, bu stratejisi ile ilim, amel ve irşad merkezli bir anlayış ortaya koymuştur.

Aynı stratejiyi halifesi Şeyh Ali Sebti'de de görüyoruz. Şeyh Ali Sebti, Palu'ya geldiği zaman özellikle Çapakçur bölgesinde daha çok Kadiriyye tarikatı geleneği üzerinden ilim ve irşad faaliyeti yapan medreselerle tanışmış, bunların Nakşibendiyye tarikatına geçmelerini sağlamış ve bu medreseler üzerinden kendisine bir faaliyet alanı açmıştır.

Şeyh Ali Sebti, Palu bölgesine gelip irşad faaliyetlerine başlayınca Çapakçur bölgesine de uğrarmış. Bu dönemde Bingöl ve çevresinde bulunan Şeyh Abdullah Melekanî, Şeyh Ahmed el-Çanî, Şeyh Ahmed Halifanî, Kiğılı Şeyh Selim Efendi, Şeyh Süleyman el-Kurî, ve Şeyh Ahmed Çapakçurî gibi zatlar kendisine intisab ederek Nakşibendiyye tarikatına bağlanmışlar ve bundan sonraki süreçte faaliyetlerini Nakşibendiyye tarikatı geleneği üzerinden devam ettirmişlerdir. İsmi sayılan bu zartların her birisi, Şeyh Ali Sebti'den ilim ve tasavvuf eğitimi aldıktan sonra bulundukları bölgelere geri dönmüş ve daha önceden devam ettirdikleri medrese geleneğinin yanında aynı zamanda irşad faaliyetlerinde de bulunmuşlardır.

81 Oğuz, *İki Gavs-ı Enam*, 52-55; Aynı müellif, *Tasavvuf Yolunda Manevî Cihad*, s. 154-157.

Şeyh Ali Sebti'ye intisab eden bu zatlardan Şeyh Abdullah Melekanî, Meneşkut bölgesi başta olmak üzere Solhan İlçesi, Muş ve çevresinde, Şeyh Ahmed el-Çanî, Genç ilçesi, Az bölgesi ile Bingöl Merkez ve çevresinde, Şeyh Ahmed Halifanî, Bingöl Karlıova İlçesi ile Erzurum'un Çat ve Tekman ilçelerinde, Kiğılı Şeyh Selim Efendi, Bingöl'ün Adaklı ve Kiğı İlçeleri ile Erzurum'un Çat, Tekman ve Karayazı İlçelerinde, Şeyh Süleyman el-Kurî, Bingöl merkeze bağlı Kur ve Uzunsavat köyleri ile Sancak bölgesi ve bağlı köylerinde, Şeyh Ahmed Çapakçurî ise Elazığ Harput, Urfa Siverek ve Viranşehir ile müridi Hattatzâde Muhammed İhsan Oğuz vasıtasıyla Kastamonu ve çevresinde ilim ve irşad faaliyetlerinde bulunmuşlardır.

Aslında sûfî mürşidler, ilk dönemden itibaren Cibril hadisinde geçen İman, İslam ve İhsan kavramları çerçevesinde İslam dininin inanç, ibadet ve ahlak esaslarını bir bütün olarak ele almışlar, bu yüzden ilmi tedrisat ile irşad faaliyetlerini beraber yürütmüşlerdir. Dolayısıyla bulundukları yerlerde camide imam, medresede müderris, tekkede mürşid, toplumda ise kanaat önderi, olarak görev yapmışlardır.

Bu anlayış, bütün tasavvuf ve tarikat ehlinde olduğu gibi, Nakşibendiyye tarikatı mensublarında da gelenek olarak devam etmiştir. Bu yüzden başta Mevlânâ Hâlid olmak üzere Hâlidî mürşidler, bulundukları yerlerde bu anlayış ile hareket etmişlerdir. Şeyh Ali Sebti de Palu'ya geldiği zaman bu şekilde bir usul takip etmiş, daha sonraki dönemlerde halifeleri ve takipçileri de bu geleneği devam ettirmişlerdir.

Nakşibendiyye tarikatının bölgede takip etmiş olduğu bu uygulama, yani cami, medrese ve tekke birlikteliği, tekke ve zaviyelerin kapatılması ile beraber zamanla ortadan kalkmış, sadece medreselerin gayri resmi olarak Arapça okutma faaliyetleri kısmen devam etmiştir. Günümüzde bu anlayış devam etmediği için de, din görevliliği mesleği, camide imam, medresede müderris, tekkede mürşid, halkın içinde kanaat önderi olma misyonundan uzaklaşmıştır. Bu yüzden toplumda irşad faaliyetleri zayıflamış, din görevliliği de sadece cami ve çevresindeki hizmetlerle sınırlı kalmıştır.

Bingöl Hâlidî şeyhleri, bölgede sadece ilim ve irşad faaliyetleri ile uğraşmamışlar, aynı zamanda İslam dininin bir emri olan ve Nakşibendiyye tarikatı mensuplarınca da önemli bir rükün olarak kabul edilen Müslümanlara ve İslam topraklarına yönelik saldırıların bertaraf edilmesi için de mücadele etmişlerdir. Bu anlamda hem 1877 Osmanlı-Rus savaşında, hem de Birinci Cihan Harbinde Osmanlı ordusuna yardım etmek için bölgedeki aşiretlerle işbirliği yaparak Ruslara karşı savaşa katılmış ve büyük yararlılıklar göstermişlerdir.

Neticede Bingöl Hâlidî şeyhlerinin yapmış oldukları ilim ve irşad faaliyetleri, medrese geleneği üzerinden gayrı resmi olarak günümüze kadar devam etmiş ve bu medreselerde pek çok talebe yetişmiştir.

Günümüzde gayrı resmi de olsa medrese geleneği ile beraber tasavvuf ve tarikat eğitimini devam ettirenler, hem ilmî tedrisat hem de irşad faaliyetlerinde bulunmakta ve pek çok talebe yetiştirmek suretiyle bölgenin dinî ve tasavvûfî hayatına katkı sunmaya devam etmektedirler.

Bütün bunlarla beraber günümüzde Bingöl ve çevresinde Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî ve Şeyh Ali Sebti dönemine benzer bir anlayışta Hâlidî bir gelenekten bahsetmek elbette mümkün değildir. Ancak onlardan sonraki süreçten günümüze kadar bu yolu takip edenlerin imkânlar ölçüsünde yaptıkları ilim ve irşad faaliyetleri ile bölgenin dinî ve tasavvûfî hayatına katkı sağladıklarını da kabul etmek gerekir.

Kaynaklar

Acar, Abdurrahman, "Bingöl ve Çevresinde İslam Dininin Yayılması" *Birinci Bingöl Sempozyumu*, Bingöl Belediyesi Kültür Yayınları, Bingöl 2014.

Akdeniz, Hüseyin Abdullah, *Melekan Şeyhleri*, İtaki Kitabevleri, Malatya 2009.

Algar, Hamid, *Nakşibendilik***,** haz. A. Cüneyd Köksal, İnsan Yayınları, İstanbul 2007.

Aydoğmuş, Günerkan, *Harput Kültüründe Din Âlimleri*, Manas Yayıncılık, Elazığ 2009.

Çubukçu, Asri, "İyâz b. Ganm", *DİA*, TDV. Yayınları, İstanbul 2001.

El-Çanî, Sebahattin, *Ulemauna Mine'l-Müderrisine fi'l-Karni'l-İşrîne*, Daru'r-Ravda, İstanbul 2016.

El-Hânî, Muhammed b. Abdullah, *Behcetü's-Seniyye: Nakşbendiyye Âdâbı*, Semerkand Yayınları, İstanbul 2011.

Erdem, Bünyami, *Şeyhü'l-Meyadini*, Örnek Ofset Ltd. Şti., Elazığ 2010.

Gündüz, İrfan, "Gümüşhanevî, Ahmed Ziyaeddin", *DİA*, TDV: Yayınları, İstanbul 1996.

Haydari, İbrahim Fasih, *Büyük Doğuş Mecdü't Talid: Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin Hayatı, Halifeleri ve Menkıbeleri*, Semerkand Yayınları, İstanbul 2011.

Karabulut, Serdar, *Şeyh Ali Sebitî el-Palevî*, Tibyan Yayıncılık, İzmir 2014.

Kavak, Abdulcebbar, "Hâlidiyye Medreselerinin Anadolu'daki İlmî ve Kültürel Hayata Katkıları", *Medrese ve İlahiyat Kavşağında İslami İlimler Sempozyumu*, Bingöl 2013.

————, *Mevlânâ Hâlid-i Nakşbendî ve Hâlidîlik*, Nizamiye Akademi Yayınları, İstanbul 2016.

Kıyak, Abdulkadir, *Elazığ Evliyaları*, TBBD (Tarih Bilincinde Buluşanlar Derneği) Yayınları, İstanbul 2013.

Korkusuz, M. Şefik, *Tezkire-i Meşayih-i Amid (Diyarbekir Velileri)*, Yıldızlar Mat-

baası, İstanbul 1997.

Korkutata, Diyadin, *Tasavvufun İçinden Gelen Yol (Şeyh Ahmed Efendi Ailesi)*, Bingöl 2016.

Memiş, Abdurrahman, "Oğuz, Muhammed İhsan", *DİA*, TDV. Yayınları, İstanbul 2007.

————, *Hâlid-i Bağdâdî ve Anadolu'da Hâlidîlik*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2000.

Muslu, Ramazan, "Bingöllü Bir Hâlidî Şeyhi: Şeyh Ahmed Çapakçûrî", *I. Bingöl Sempozyumu*, Bingöl Belediyesi Kültür Yayınları, Bingöl 2014.

Oğuz, Muhammed İhsan, *İki Gavs-ı Enam: Şeyh Ali Sebti ve Şeyh Ahmed El-Kürdî*, Necm Matbaası, İstanbul 1342.

————, *Tasavuuf Yolunda Manevî Cihad*, Oğuz Yayınları, İstanbul 1998.

Özdemir, Muhittin, "Şafii Mezhebinin Doğu Anadolu Ayağı ve Bingöl Örneği", İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, S: 7, Nisan 2006.

Selimefendigil, Molla Halis, *Kiğılı Şeyh Selim Efendi Divanı*, Kent Yayınları, İstanbul 2007.

Sunguroğlu, İshak, *Harput Yollarında*, Elazığ Kültür ve Tanıtma Vakfı Yayınları, İstanbul 1958.

Şeşen, Ramazan, "Cezîre" *DİA*, TDV. Yayınları, İstanbul 1993.

Tufantoz, Abdurrahim, "Mervânîler" *DİA*, TDV. Yayınları, İstanbul 2004.

Tuncel, Metin, "Bingöl", *DİA*, TDV. Yayınları, İstanbul 1992.

Uludağ, Süleyman, "Hâlidîlik" [Anadoluda Hâlidîlik], *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 1997.

Van Bruinessen, Martin, *Ağa Şeyh Devlet*, İletişim Yayınları, İstanbul 2003.

Yapıcı, Süleyman, *Aziz Şehrin Aziz İnsanları*, Elazığ Belediyesi Kültür Yayınları, Elazığ 2016.

————,*Harput Âlim Müellif ve Mutasavvıfları*, Anıl Matbaa ve Ciltevi, Ankara 2004.

Yılmaz, Sevim, Muhammed İhsan Oğuz ve Tasavvuf Felsefesi (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2005.